

B

E c o n o m i q u e

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv flyttning återsänds
försändelsen med nya adressen på
baksidan (ej adressidan).

NORDISKA KULTUR- LANDSKAPS FÖRBUNDET

Returadresser:

SVERIGE

Hälsinglands museum, Storgatan 31,
G. Gustafson, S-824 30 HUDIKSVALL

NORGE

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag,
v/ S. Sørli, PB 2534, N-7734 STEINKJER.

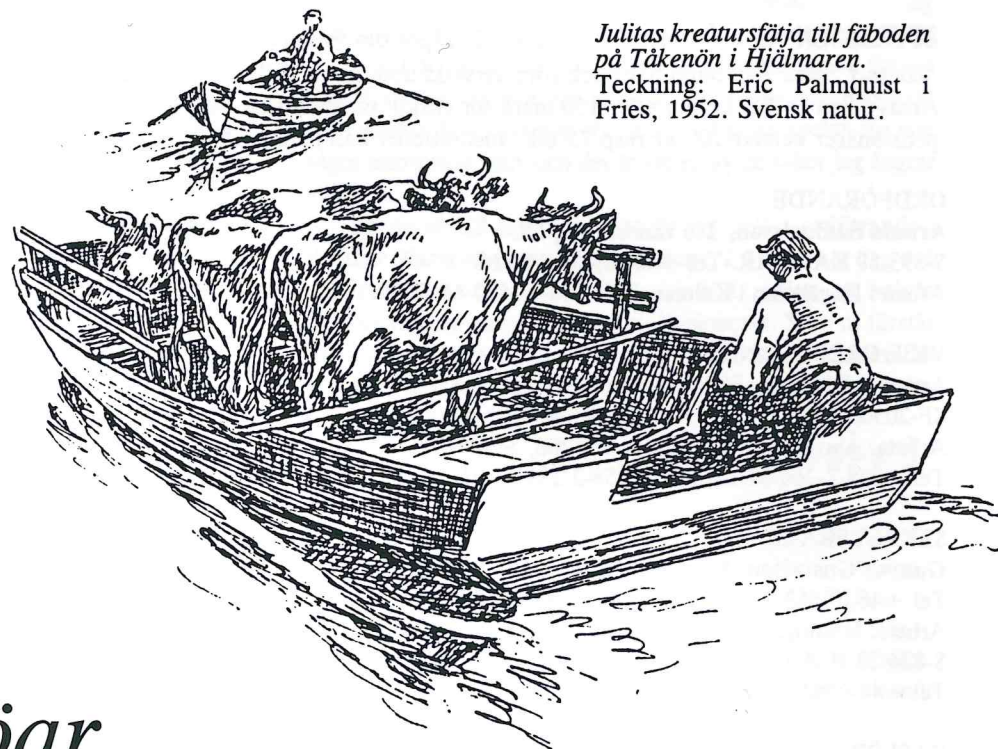
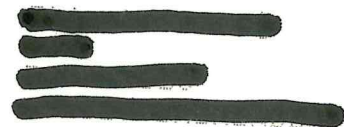
DANMARK

Kurt Borella, Tornebjerggårdsvej 5,
DK-3400 HILLERÖD.

Palautukset:

FINLAND

Liisa Eerikäinen, Vipunenvägen 14,
SF-00610 HELSINGFORS

Julitas kreatursfärja till fäboden
på Tåkenön i Hjälmaren.
Teckning: Eric Palmquist i
Fries, 1952. Svensk natur.

Gåtfulla öar i Hjälmaren

Symposium: Växter i människans tjänst

14-17 juni 2000

Helkultur och halvnatur * Etnobiologi med agrar aspekt

Människans brukande av jorden har under årtusendena format landskapet och lämnat åtskilliga spår efter sig. Men även landskapet har påverkat sättet att bruka jorden. Bonden har anpassat sig efter landskapet och klimatet. Samtidigt har växter och djur formats av odlingen.

Symposiet kommer att ha tonvikt på de agrart brukade växternas betydelse för människan och hennes förhållande till dem och det omgivande landskapet.

Prydnadsväxter kommer att belysas vid ett särskilt symposium i Helsingborg år 2001 och husdjur och lantraser på Skansen år 2002.

I programmet kommer föreläsningar att varvas med studiebesök och exkursioner, vilket gör att teoretiska exempel från i huvudsak Sverige kommer att belysas med konkreta lokala exempel från Södermanland.

Symposiet är ett samarrangemang mellan
Julita - Sveriges lantbruksmuseum * Nordiska kulturlandskaps förbundet * Centrum för biologisk mångfald * projektet Människan, växterna och djuren - etnobiologi i Sverige.

Kontakt

PhD. Håkan Tunon, CBM /
Hälsokostrådet
Inst för Farmakognosi
Uppsala Universitet, Box 579,
S-751 23 UPPSALA
Tel. +46 (0)18 471 49 34
Fax. +46 (0)18 50 91 01
e-m@il:
<hakan.tunon@fkog.uu.se>

<http://www.cbm.slu.se/etnobia.htm>

LOMMEN

25 * Februari 2000

NORDISKA KULTUR- LANDSKAPS FÖRBUNDET

ISSN 1102-6553

Ur LOMMEN

Minnens tid, god tid och annan tid

NORDISKA KULTUR- LANDSKAPS FÖRBUNDET

Det har sina sidor att redigera en tidskrift på fritiden. I sydsverige kallas deadline för stupstock. Jag har passerat båda. Den fria tiden gömmer sig på så otillgängliga ställen. Dessutom är det "norska" numret om ängar och hagar på gång.

Vi trängs litet i målfällan. Kanske får vi två nr 25? Väl bekomme och skön läsning!

Några av oss var med 1989 då Förbundet tillsammans med norska landbruksdepartementet ordnade en kurs för att ge "norske fylkesetater" tillfälle att ta del av svenska erfarenheter av samarbete mellan företrädare för areella näringar och bevarandeintressena. En uppskattad medverkande var då lantbrukaren Sven Arnell. Rundvandringen på hans Bosgård i Sätilla lever i minnena.

I senaste utgåvan av Skogshistorisk Tidskrift ger Sven en tanke om tid. Han påminner sig en av barndomens sagor och återger en replik:

"- Å, här har jag suttit och sett tolv ekskogar växa upp och sett tolv ekskogar ruttna ner..."

Han beundrar berättarens konstgrepp för att förmedla intrycket av oändligt lång tid. Sedan talar han om att han i vinter gallrat granskog han planterade för fyrtiofem år sedan. Den tiden har han haft. Inte en dag, inte en timme, har fattats under årens gång, från planta till skog.

- Egentligen finns rätt gott om tid. Den räcker både till det ena och det andra och till att sätta sig på en stubbe och tänka en stund. Då känns det till och med som om tiden förökades. Vi har den tid vi behöver, varken mer eller mindre och det är nog, avslutar Sven.

Tankar om tid är naturliga då ett år skiftar till ett annat. Bekanta och vänner, som verkade runt oss då året började, är inte med oss på samma sätt då året slutar. De senaste åren har flera förbundsmedlemmar och även andra, som betytt mycket för förståelsen av kulturlandskapet, lämnat oss. Vi tänker på dem och deras anhöriga.

En människa lever så länge någon minns henne.

Ta Sture af Ekenstam, detta energiknippe som frustade av vitalitet. Sist vi såg honom var när några i styrelsen, på väg till ett möte, träffade honom på Stockholms central. Han var på väg till Operan med ett barnbarn. -Var det inte svårt att få biljetter? frågade vi. Joo, sa Sture, men jag ringde till operachefen och sa att jag kom från Hemavan. Då fick jag hans reserverade plats! Sture dompterade alla.

Ta Nils Dahlbeck, den store entusiasten och hans kamp för kulturlandskapet och lantraserna och lantsorterna. Han avskydde den etablerade dumheten. Blicken mörknade då hans påtvugna kortningar av doktorsavhandlingen kom på tal. När han disputerade var det inte riktigt läge att tala om strandängarnas beroende av kulturpåverkan. Därför tonades vissa avsnitt ner.

Han var inte heller godmodig då Jordbruksverkets ansvar för den svenska genbanksnämnden för husdjur nämndes. Flera andra drygheter drabbades också av hans avigsida.

På rätan var han mycket behaglig. Han ringde flera gånger inför projekt Ödhumla. Vi var inte riktigt ense om miljöns betydelse då domesticerad mångfald skulle bevaras. Han tog mina argument mot fjällkor på Gotland och skogsfår i Nordens Ark, men avspisade mig med: -Rädda först rasen, sen kan du finlira!

Första gången vi sågs var väl för 25 år sedan i Bohusläns skärgård. Han visade omåttligt stolt ett fint broderat jackmärke med en exotisk trana. Nils och en vän hade bildat en exklusiv förening för dem, som sett alla världens tranor. Annars var hans nystartade projekt att förstå resultaten av vildrosornas sexuella förbindelser, det som då imponerade mest. Alltid nyfiken - inget oöverstigligt svårt.

Karl-Alfred Gustawsson, svensk fornvårds fader, hörde till den gamla, hårda stammen. Han hängde med tills han fyllt hundra. Många fruktade hans humör. Han kunde inte med jamsande och tramsande. Han frågade heller aldrig efter andras åsikter. Blev han sakligt bemött var han dock aldrig omöjlig.

Jag minns en gång i Råshult [Linnés minnesgård och barndomshem] då han ville ta bort ett par björkar nära bostadshuset. - Det går inte, sa arrendatorn. - Varför inte? plirade Karl-Alfred under lugg. - För där har frugan tvättlinan, när hon torkar tvätt! - Björkarna ska stå! sa Karl Alfred, och så blev det.

Eric Palmquist träffade jag aldrig personligen, bara i telefon. De första illustrationer jag sett av hans hand är från 1930-talet och mycket konventionella. Tio år senare hade han funnit sin stil och sitt område; kulturlandskapet med människor och byggnader, djur och växter. Han var en stor illustratör och arbetade in i det sista. Han blev 91 år.

Första gången jag ringde var för att få lov att använda några av hans teckningar för en studie av Maridalen. Ta dom, bara jag får ett exemplar av rapporten sedan. Men gör bilderna så stora du kan, det tål dom. Sen berättade han hur roligt det var när han gjorde teckningarna. Om samarbetet med Carl Fries. Hur han levde med i texterna och förnam miljöer och människor.

Kollegan Gunnar Brusewitz berättar hur Hemingway, när han fick se bilderna till den svenska upplagan av "Afrikas gröna berg" slog näven i bordet och förkunnade: - Den tecknaren kan sitt Afrika! - Och jag som aldrig varit söder om Medelhavet, kommenterade Palmquist stillsamt.

Han tycktes minnas allt han gjort. När jag frågade om en 1700-tals kroginteriör från min anfader Anders Kopps gästgiveri i Artorp, var han helt med på noterna. När frågan om förvärv kom på tal sa han generat, att förlaget hade behållit alla illustrationer. Det fanns litet blyghet bakom den smäländska humorn och värmen.

Han tecknade förlagan till de svenska 10 000 kronors-sedlarna och efter att ha förhandlat klart om honoraret kom ett försynt tillägg från Eric:

- Och så brukar jag få 25 friexemplar när tryckningen är klar. Hoppas den frimodigheten gav resultat!

Vi hedrar honom med att reservera omslaget för hans konst. Den som först identifierat den bok han där illustrerat och sänt svaret till redaktionen får Förbundets seaste bok som pris.

Ett citat ger hjälp på traven:

"Den korta sommarnatten blir lång, när man vandrar på vägarna. Vandrar i all evinnerlighet, tills fötterna knappt orkar flytta sig. Tills ögonlocken nästan faller ihop och man är så sömnig, att man går där och nickar. Gryningen kommer, solen kastar sina första strålknippen in mellan träden, men man märker det inte. Det glittrar i gräsens spindelvävar, vattendropparna blänker i dagdkåpans blad, de lätta morgondimmorna försvinner, ingen vet vart, och i närmaste björktopp sitter en ottekry trast och häver upp morgonens första jubeldrill. Men man märker det inte. För man är så trött och sömnig.

Men så kommer man äntligen till en grå liten lada, just en sådan som luffare tycker om att sova i. Mitt ute på en äng står den och ser så inbjudande ut i all sin gråhet."

Årsmötesarrangemangen 1999 var fantastiska. Flera tack har kommit Lommen tillhanda. Vi förmedlar dem till de som gjort sig förtjänta. Referatet kan ge en aning om hur vi hade det.

Den mest hotade arten i Skärgårdshavet är människan. De flesta är statsanställda, i synnerhet militärer. (240 personer är skrivna i området, men bor i praktiken någon annan stans.) En försiktig ökning kan anas. Till Vänö har t ex flyttat en barnfamilj, vars barn skjutsas till och från skolan.

Även utflykten till Orkney blev en fullträff.

Många är ledsna för att de inte var ute i god tid.

Gå inte miste om besöket på Vega och arkipelagen utanför, i samband med årsmötet i Norge 2000. Boka redan nu plats i almanackan 10-13 augusti. Ett gott resealternativ är att ta Hurtigruten till Brønnøysund norr om Trondheim. Boendet blir på hotell på Vega.

När almanackan är framme; notera också slätterkursen i Ödenäs vid Alingsås 21-23 juli. En upplevelse!

Det är fler som brukar bjuda till gammaldags slätter. Per Ø Klunderud har med Naturvernforbundet i Buskerud inviterat till slättekurs på Ryghsetra i Nedre Eiker i juli. På Bøensætre i Aremark är också slätter. Christer Boëthius har för vana att ta emot slätterfolk till sin ängsslätter. Hör av er om tider, så kanske vi får en rad alternativ i nästa nummer.

Christer Boëthius har redovisat tiden i sin äng med några dagboksblad. De hör till de inslag i Lommen, som rönt mest uppskattning. Finns det fler som för dagbok och vill dela med sig?

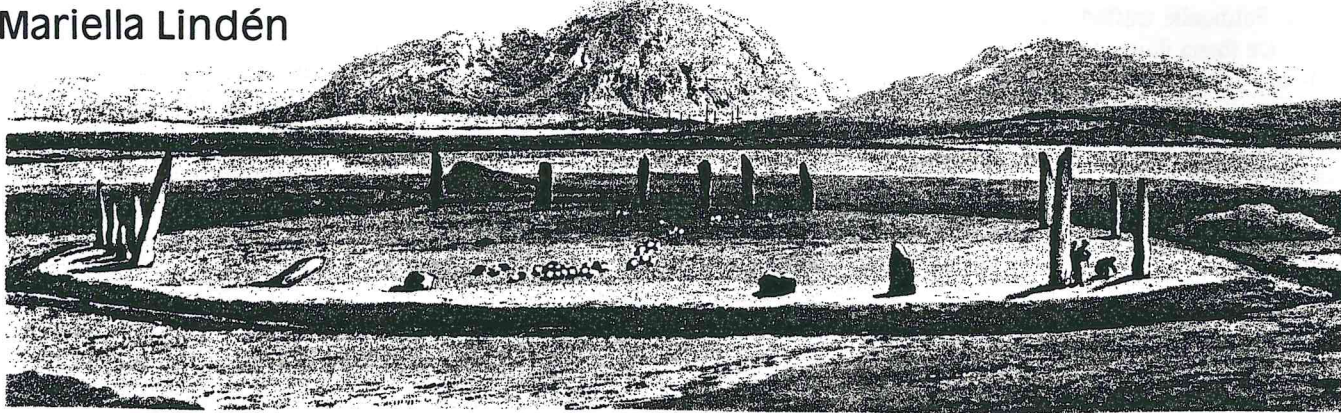
Christer har flyttat ett äldre bruk till sin tid för att höja sitt livs kvalitet. Eiler Worsøe visar i sin uppsats hur svårt det är att flytta vår tid till ett förgånget skede. Kan vi någonsin få en sann bild av vad som varit? Plats för debatt:

Eric Palmquist hade förmågan att med handen förmedla tankens visioner. Han älskade sin förmåga och utvecklade den.

En drivkraft var att den förde honom närmare de landskap och miljöer han tyckte om. Han är en god vägvisare dit. Följ hans sagoprinsessa på äventyr!

X.

En av de stora stenringarna tecknad av William Daniell 1818.

I kvilande kvalars land

- anteckningar kring den resa till Orkneyöarna förbundets medlemmar gjorde sommaren 1999

På seglens tid skilde land åt, medan hav förenade.

Med båten skapade människan en möjlighet att färdas över det obeträddbara. den var i begynnelsen lika märkvärdig som de fardon som senare tillät människan att färdas genom rymden. Till lands behövde man stigar och vägar. Människor och djur måste vila och rasta och färder gick långsamt. Men den seglande farkosten flög fram över havet, så länge någon vakade vid styråran. Naturligtvis sökte man sig till kuster. Naturligtvis bodde man på öar. Och naturligtvis skall man läsa kartor enligt haven.

I somras deltog jag i den resa förbundets medlemmar erbjöds att göra till Orkneyöarna och fick en ny och underbar kunskap om givna sammanhang i den seglande världen. Jag insåg att Orkneyöarna inte alls skall ritas som en liten mössa på Storbritannien, utan mitt på den karta som sträcker sig från den norska kusten till den nordamerikanska, som en av övärldarna mellan Island och Skottland. En sådan karta skulle säga något om grannskap på seglandets tid - - - den längsta delen av historien.

I juli gick vägen till Orkneyöarna faktiskt via Norge.

Det var rätt i minst två avseenden. Dels innebar det rent klimatmässigt en tillvänjning... För den som kommer från sydvästra Finlands torra och heta somrar gav ett frodigt och grönt Stavanger i ösregen en första aning om en temperatur som inte var flämtande hetta. Från att knappt längre ha kunnat föreställa mig en långärmad blus, insåg jag plötsligt charmen hos både tjocka tröjor och långkalsonger. Typiskt orkneyväder, hette det dessutom.

Det visade sig ju att det fanns en påtaglig förbindelse mellan Norge och Orkneyöarna. Om jag hade tänkt på den saken förut, hade det varit vagt och obestämt. Men under dagen i Stavanger, då Githa, min nära familjemedlem och

vän som lockat mig med på resan, och jag bodde hos Grete Lillehammer vidgades vårt perspektiv. Grete synliggjorde genast nödvändiga samband. Från 800-talet framåt ingick Orkneyöarna i den nordiska sfären och fram till 1400-talet styrdes öarna av norska jarlar. Historien konkretiserades inför våra ivriga öron. Som arkeolog hade Grete själv grävt ut på Orkneyöarna. Nu var det hennes man, arkeologen och historikern Arnvid Lillehammer, som åtagit sig att vara specialarrangör för en vecka med nordiska deltagare.

Äldre än egyptiska pyramider

Sålunda nedkylda till kroppen men stimulerade till själen anlände vi till Orkney. Och nu tar jag mig friheten att göra som orkadianerna, kalla platsen Orkney utan att lägga till benämningen öar. Landet heter Orkney - och vill man specificera gör man precis som i min skärgård. Man berättar om det gäller huvudlandet eller någon av de mindre öarna.

Det blev en vecka sprängfylld av intressanta färder runt i övärlden vi kom till. Arnvid var en mycket inspirerande reseledare och guide och hade skaräddarsytt ett digert program där vi fick möta olika tider och platser - först tämligen omtumlade, sen allt mera självklart.

Jag menar - visste ni att Europas äldsta - funna och välbevarade - stenåldersbyar finns här? Att det på Orkney finns tempel som är äldre än de stora pyramiderna i Egypten? Och stenringar äldre än Stonehenge?

Jag var saligen okunnig om det mesta, jag hade bara en lagom grumlig föreställning om pikter och vikingar och en klar förtjusning i en nordlig övärld. Men i den grupp på knappt tjugo personer som utgjorde det ypperliga resällskapet var det förstås både en och annan som visste mera.

Vi kom alltså per flyg, helt fuskigt, men praktiskt. Men första kvällen nere i hamnen under regnskurar, solstrimor och regnbågar, kunde jag konstatera att det fortsättningsvis

kommer en och annan seglare. Samtidigt som vi anlände hade en ofrivillig besökare dykt upp. En brittisk tremastad skonare, Regina Gaelis, hade gått på grund vid något som hette Gröna Holmarna (Obs. Green Holms på orkadiska) och bogserats i hamn. Vi kunde under vår vistelse följa stadierna i dykarnas arbete kring skutan...

Inte tröttsamma turister, resenärer att vägleda

Den första hela dagen på Orkney var en söndag och genialt nog hade Arnvid tänkt ut att vi skulle gå i högmässa i St Magnuskatedralen i Kirkwall. Katedralen är alltså tillägnad den Magnus som Orkneyingasagan berättar om hur grymt han sveks av sin kusin Hakon. Pojkarna krigade i stället för att samregera. På Egilsay skulle de sedan hålla fredsförhandlingar. Den blida och välmenande Magnus kom i akt och mening att göra upp i godo, Hakon däremot med båtarna fyllda av krigare. Själv dräpte han inte kusinen - det fick kocken, som var van vid blodiga värv, göra.

Magnus mötte lugnt sitt öde, men poängterade att han som fri man måste dräpas framifrån. Han tröstade den storgråtande kocken och förklarade att denna inte behövde ta det personligt, han utförde bara den uppgift han var satt till och Magnus skulle skänka honom sina kläder som tack. Tongångarna i berättelsen är litet som i Bhaggavadgita, när Krishna tröstar Arjuna inför den stora striden då han måste kriga mot vänner och anförvanter. Kriga på, men låt inte din själ synda.

Och mitt i den mäktiga byggnad som sedan byggdes till den heliga Magnus ära, finns en skalle med ett hugg framifrån inmurad i en av de stadiga pelarna.

Den högmässa vi bevistade var i den brittiska andan med livligt deltagande av församlingen. Sånger, dikter, körer och kaffeservering. Amnestyinsamling och dop med stor rituell tyngd - mycket olik det som förekommer i finländska kyrkor och ett fint möte med dagens orkadianer inför de historiska djupdykningar vi sedan i hög grad ägnade oss åt. Och framför allt - en präst som inte var predikant, utan levnadsfilosof och folkbildare, riktigt på riktigt. Vår söndag talade han apropos millenieskiftet humoristiskt och klokt om domedagsprofetsior.

En annan dag närvarade många av oss på Orkneys fiol- och dragspelsklubbs konsert och det var lika roligt. Vidd båda tillfällena var det påtagligt hur de orkneybor jag satt granne med engagerade sig. "Lämna väskan här, den behöver du inte släpa på" eller "Jag höll platsen åt dig, det kom nog en tant, men jag sade att det var upptaget" osv. Det vill säga - trots att turismen satt sina spår kanske speciellt i Kirkwalls centrum, förhöll sig folk inte till en som en tröttsam turist, utan som en resenär att vägleda. Jag tillskriver detta öfolkets värdighet och självkänsla. På dragspelsklubben visade det sig dessutom att jag satt i ett lyckohörn. Mina tre närmaste grannar och jag vann franska rödviner eller choklad på lotteriet! Fast vi gick miste om huvudvinsten, två nyfångade jättelika laxöringar.

Några av expeditionens deltagare avbildade av den yngsta deltagaren, Mathias Prösch-Danielsen

Låga små hus på kullarnas toppar. Så såg min mamma Lena, Orkneys bosättningar för sextio år sedan. Och så såg det ut i dag också.

Sälar och kvilande kvalar

Den första dagen klättrade vi ner för en brant strand och upp igen på en liten hög holme, Brough of Deerness. Frodig vitklöver växte över husgrunderna i en vikingatida tätort. Det var oemotståndligt att lägga sig ner på rygg och sugas ut i den salta grå rymden. Vilka historier levde där?

Den andra dagen tog vi färjan till Rousay och gick ner till brocchen Midhowe, en av de runda tempelborgar som finns kvar från den piktiska tiden i början av vår tideräkning. Den låg oerhört vackert och förnuftigt vid infarten till ett brett sund mellan Rousay och huvudlandet. Vid ingången till sundet bröts vattnet av strömmar, vind och tidvatten till en grandios mur från strand till strand. På eventuella angripare hade den en garanterat avskräckande inverkan. Och som naturfenomen var den härresande stilig.

Sedan vankade vi lugnt mellan kor och får längs stranden. Byggnader från fem årtusenden mötte oss på vägen och nyfikna sälhuvuden iakttog oss. Än mer: De sjöng! I kör! Sälarna. Det tog sin stund innan man faktiskt förstod att det var de. Sen började man ana orsakerna till den sålmagi som alltid varit stark i de här trakterna.

Den tredje dagen gick vi över havets botten.

Den fjärde dagen besökte vi ett slott med paradisisk trädgård och saltvattendusch vid stranden.

Den femte for Githa, Jörgen från Danmark och jag på fotvandring till Westray.

Den sjätte hade jag svårt att slita mig från bokhandeln i Stromness. T ex.

För vi gjorde en hel del varje dag. Men eftersom jag varken skall fylla hela Lommen eller plåga er, kära läsare, så skall jag inte gå in på en bråkdel av de händelser eller tankar färden bestod av.

Men litet mera måste jag ännu få berätta.

Befolkningen på Orkney beskrev Arnvid som ett jordbruksfolk som tvingats bli sjöfarare till skillnad från shetlänningarna. På Shetland är det liksom tvärtom. Dels ville man då genast fortsätta till Shetland, dels insåg man sanningen i beskrivningen av Orkney. Även om strandkanterna på det hela taget var branta stup, fortsatte landet sen i runda mjuka kullar, gröna av odlingar, med spridda ljunghedar överst. Får, får och åter får betande under gråa himlar. Och kor. Grymt EU-märkta, men annars mycket trevliga. Den enda gång reseledarens ord ignorerades av en fnittrande okoncentrerad skolklass var när han fick konkurrens av en hel hop kor. Min speciella förtjusning var de enstaka silvergråa korna, av vilka jag helst hade fått en med mig hem.

Landskapets mjuka linjer var rofyllda och meditativa och, nu citerar jag Arnvid igen, mest som jättelika "kvilande kvalar" ute i Atlanten. Rofylldheten för ögat kontrasterade paradoxalt mot vinden, som blåste och blåste och blåste. Även om vi hade en relativt lugn vacka var vinden den dominerade kraften... (Regn såg vi mindre av och sol njöt vi en hel del, till gott slut.)

Det är faktiskt också vinden som delvis format de mjuka konturerna. Åtminstone i den meningen att träd lyser med sin frånvara - de har helt enkelt svårt att växa. När man såg små skogar var de odlade innanför tjocka och höga murar. De förekom alltid där de brittiska storgodsägarna byggt sina slott. I lä för murarna växte även äppelträd och kronärtskockor dignade...

Stenbyggnader och tolkningar

Kontrasten var stark mellan de branta stupstränderna och de mera sällan förekommande sandstränderna. En av stenåldersbyarna, Scara Brae, ligger på västra sidan av huvudlandet med ett oemotståndligt läge vid en bågformad lagun av mjuk vit sand.

När byn byggdes i slutet av det fjärde årtusendet före vår tideräkning, hade en bergskam som avskurit lagunen från havet just vittrat sönder. Man byggde alltså sina hus vid en förträfflig vik. Där fanns en bra vågbrytare och fiskar och krabbor formligen myllrade upp på stranden.

Tack vare att husen inte bara byggts i sten, utan dessutom tätats med tjocka lager av kökkenmödding, har de bevarats väl genom tiderna. Längre var de dessutom överblåsta av sand, så som andra liknande byar fortfarande är.

Ja, Orkney formligen kryllar av fornfynd, för den som kommer från träbyggandets regioner är det omtumlande att få se så mycket. Formligen se med sina ögon och inte enbart föreställa sig... Byn i Scara Brae var förtjusande välplanerad (och -bevarad). Små välinredda hus i täta klungor med vindlande stigar som skulle lura bort snålblåsten från

dörröppningarna. Inuti fanns rester av både sängar, byråer, kvarnar, eldstäder och små bassänger där man uppenbarligen blötlade de snäckor man använde som bete vid fisket.

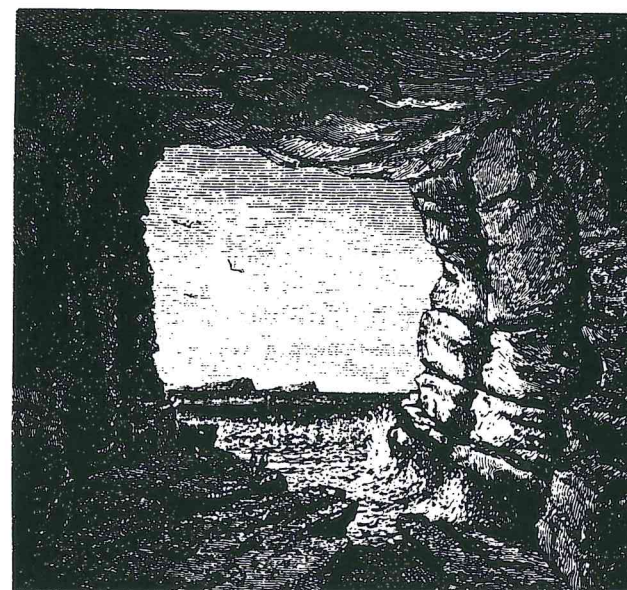
En liknande inredning fanns det senare i brocherna.

Men medan arkeologin förklarar stenåldersbyarna vara egalitära små samhällen, kopplas brocherna alltid till en krigisk och hierarkisk historieskrivning. Att de kunde ha ett försvarssyfte är väl obestridligt. Men ibland känns det tröttsamt enkelt med krig som det återkommande kodordet för att förklara. När det gäller brochar på utsatta strandställen i ett landskap utan värst mycket vedmöjligheter, kan jag inte låta bli att spekulera över samma frågor som i Scara Brae: Nödvändigheten att skydda innerummet från vinden och vara ekonomisk med bränsle och uppvärmning...

En annan återkommande given tolkning handlar om gravar. Finn en litet pampigare gammal byggnad och vips - det är en grav.

Maeshowe är en byggnad i ålder med Scara Brae och alltså äldre än de stora egyptiska pyramiderna. En rund stenbyggnad med en lång gång in och ett tämligen luftigt utrymme innanför med små vrår inne i varje vägg. Maeshowe kallas alltså grav, även om man inte hittat andra benrester där än en liten bit av en mänsklig skalle och några hästben. Visserligen bröt vikingarna sig in här, härjade och festade och klottrade skrytsamma runor på väggarna. De är ganska underhållande.

Men vad gäller gravkammARBegreppet känns det endimensionellt på gränsen till meningslöst. Dörren till salen kan bara stängas innifrån och den långa gången är byggd så att solen den mörkaste tiden i december lyser rakt in på salens bortre vägg. Ljus åt de döda? Kanske det. Men säkert då också en kontakt mellan döda och levande, som inte avskar en gravplats från att vara utrymme för andra viktiga ritualer. Tempel snarare än grav.

Odin i centrum av Orkney

Maeshowe ligger vid en sjö i det inre av Orkney Mainland. Sjön har för inte så länge sedan hängt ihop med den vik som idag ligger söder ytterligare en insjö. Över sjön från Maeshowe står resterna av tre stenringar i stil med Stonehenge. I hjärtat av Orkney växte alltså fram en kultplats som alla vattenledes hade lätt att ta sig till. Ett samband fanns det säkert mellan Maeshowe och ringarna. Men vilket? Varför byggde man ringarna? I Stonehenge har man kommit underfund med att det innanför stenarna fanns fullt av träbyggnader. Hur männe det var på Orkney?

Så här använde man dem i alla fall på 1700-talet:

Den mellersta ringen är Brogars ring (enligt den 1800-talslunta jag läser: Bro-gård) och den finns det mest kavar av idag. Nprr om Brogård fanns den minsta, Bükans ring, och åt andra hållet Stenness stenar närmast kyrkan. Den största stenringen kallades ännu i slutet av 1700-talet allmänt för Soltemplet och den näst största för Mäntemplet.

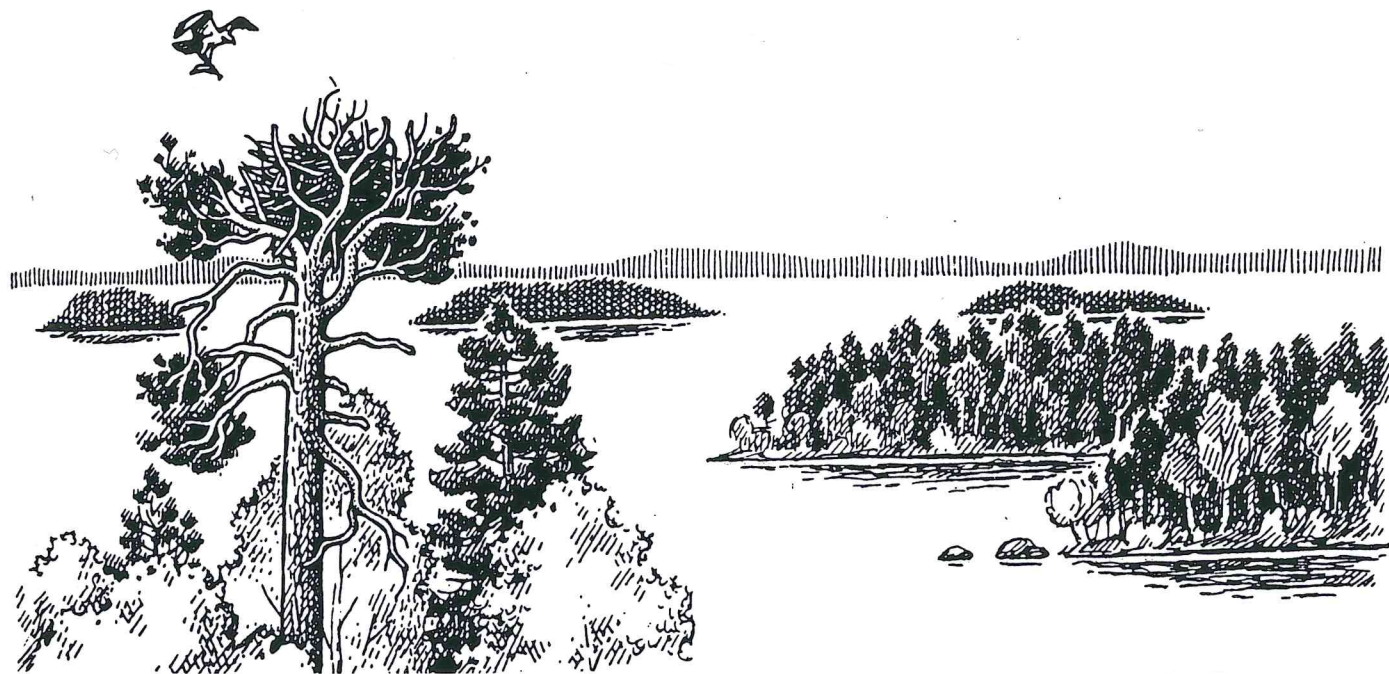
På årets första dag tog sig folk till kyrkan med sig mat och dryck för flere dagar. Sedan festade och dansade man. Ungdomar från olika delar av Orkney hade då en chans att träffas - och de som beslöt sig för att bli ett par sprang i väg till Månens tempel, där kvinnan bad till Odin om att bli en god hustru. Sedan fortsatte de till Solens tempel där mannen uttalade motsvarande bön. Till sist gick de till Odens sten, som hade ett hål i mitten. Paret ställde sig på var sin sida av stenen och knöt sina händer och samtidigt sitt äktenskap. Denna Odins ed fick inte slarvas med. Sedvänjan hittade in i skriftliga uppteckningar tack vare en förförelse som upprörde sinnena mer än den brittiska överheten kunde förstå, så byäldsten måste utreda saken för dem. -Om man ville skiljas tog man sig till kyrkan och såg till att den ena gick ut genom norra dörren och den andra genom den södra. Då var äktenskapet upplöst. Så långt min informant J.R. Tudor som 1883 skrev en diger bok om Orkney och Shetland.

Det nordiska är alltså djupt invävt i det orkadiska. Det märktes ännu idag, t ex i förekomsten av fornnordiska namn av typen Sigurd. Och i den förrädiskt norska intonationen i den skotska dialekt folk talade.

Men vi for hem. På ett följdriktigt sätt, fast kanske litet besvärligare än vi hade inbillat oss... När vi den sista dagen anlände till flygfältet hade en tät tjocka kommit inrullande från öster. Vi hade ju haft vackert väder - och då blir dimman ofta tät i flera dagar sedan. Inga flyg kunde gå. Vi fick ta nattbåten till Aberdeen istället. För från öar färdas man på vatten.

Birsay där den första nordiska biskopen bodde, sedd från en grotta på stranden, känd som the Gentleman's ha. Det var till Birsay vi gick över havsbotten i lågvatten.

Av Thomas S. Pearce, i Tudors bok om Orkney.

Resa till havslandskap, kulturlandskap och landskapskultur

Två gyllene ögonblick på ett år är väl att anse som överflöd. Flera gyllene ögonblick på fyra dagar måste man nog betrakta som mirakel. Miraklet hade vi, som haft förmånen att deltaga i årsmötesexkursionen till Skärgårdshavets nationalpark och samarbetsområde i sydvästra Finland, fått uppleva. Så tänkte vi, när vi släpat vårt bagage genom Siljaterminalens oändliga korridorer i Stockholm på måndagsmorgonen den 6 september.

Då var resan till skärgårdshavet över, och man kände en djup bedrövelse över att man inte längre hade den framför sig.

Från Aura å till Sjölo

Låt oss ta det från början: Torsdagen den 2 september var mulen, när ett drygt fyrtiotal människor med land- och havsskap i blicken från olika håll samlades i Åbo ångbåtshamn. Sedan övliga hälsningar utkramats, konstaterade vi, att det fartyg, som låg längs med kajen, i förhandsinformationen kallad trålare, nog var en f.d. trålare. Däcket var överbyggt och försedd med bord och bänkar, så fångsten avsåg nog andra torskar än havets vita silver. Båtens ombyggnad kan ses symboliskt. Boskapsskötsel, fiske och säljakt, som skapat det landskap, som vi skulle studera, ersätts alltmär av turism och offentliga eller privata åtgärder för att bevara äldre tiders natur och kulturlandskap.

Vi var på väg till Skärgårdshavets nationalpark och samarbetsområde i en till turistbåt ombyggd trålare. Från Åbo stävade vi genom Aura ås utlopp i mulen väder till innerskärgården och Sjölo. Sjölo hade brukats som leprasjukhus och hospital. Vi besåg en fantastisk, enkel träkyrka, och i den gamla hospitalsbyggnaden från rysstiden (numer marinbiologisk forskningsstation åt Åbo Universitet) bjöds

vi på rödbetsoppa och mängder med kvalificerade föredrag om den mänskliga odlingens villkor från innerskärgård till havsband. Dessa föredrag kommer att publiceras i särskild ordning. Bo Storrank belyste det nordiska samarbetet på naturområdet. Detta sker såväl på riksnivå som inom ramen för de gränsregionala samarbetsområdena.

Via hattifnattarna, som varje år samlas till årsmöte utan att egentligen veta varför, kom Kelvin Ekeland att belysa hur människor alltid rört sig i skärgårdsland, kopplade till naturens rytm. Gabriele Prenzlau-Enander berättade om projekt att öka kulturutbudet i kustbygden och stöda det lokala näringslivet. Hon berättade om en gammal färdledsbeskrivning, så att t o m en lekman kunde begripa hur man kom från Kalmar till Åbo före Vikingabåtarnas tid. Leif Lindgren belyste skärgårdens zoner (se Lommen maj 99). Förändringar i flora och fauna (antalet arter har ökat utom de betesberoende, som minskat) fick vi lära oss av Mikael v Numbers. Biosfärområdets samarbete mellan myndigheter och boende lärde vi oss av Martin Öhman, varpå Ippo Vuorinen kunde underrätta oss om stället vi befann oss på. Det var intressant att med exempel från Norge (Jan Henrik Sandberg) och Danmark (Poul Holm) få kustzoneplanläggningens problem belysta. Visst är förhållandena olika mellan Danmark och Norge, men överallt finns det intressekonflikter och problem med styrningen. Vem förvaltar och hur förvaltas helheten? Berndt Festins medryckande skildring av Skärgårdsstiftelsen i Stockholms skärgård avrundade (Columbi ägg i Berndts tappning: Kvalificerade krogar i skärgården drar dit folk och sysselsätter lokalt. /det måste väl bli många motorbåtsfärder för att det skall löna sig?/)

Strömning på Nagu

Efter en kringvandring på ön, där vi visades på åtgärder som gjorts eller behövde göras av Forststyrelsen, som skall söka bibehålla det öppna landskap, som odlingen på ön en gång medfört, vandrade vi på nytt till bryggan. Vid bryggan låg nu m/y Noblesse, en f d lustyacht, som kom att bli vår transportör de närmaste dagarna. Nu förde hon oss en kort resa till den större ön Nagu, där kyrka och landskap påminde om motsvarande område i det svenska Uppland. Natten tillbragte vi i ett till pensionat förvandlat f d ålderdomshem. Stekt strömning och potatismos var nu inte helt fel. "Det blir 14 sekundmeter i dag", förtalte oss värden på morgonen, "men det kan bli 25 grader varmt." Vi skulle genom fiskgjusens område i mellanskärgården till havsörnens i ytterskärgården, så 14 sekundmeter lät ganska bra.

Ljunghed på Jurmo

Noblesse gungade i väg i det mulna vädret. Hon hade flera gånger korsat Atlanten, så sjöängsen var inget problem. Hon var idealisk för våra behov, en elegant salong, där vi alla nästan kunde få plats för information (men det var nog tur, att vi slapp två dagars ihållande regn och kyla), ett däck ovanför för frisk luft och lapande av den sol, som började bryta fram och som sedan aldrig övergav oss. Hon är mer djupgående än vanliga skärgårdsbåtar, vilket märktes på den noggrannhet och försiktighet, med vilken besättningen lade till vid de små bryggorna. Till Boskär kunde hon inte komma. Under resan berättade Tryggve Löfroth initierat om nationalparken och samarbetsområdet.

Via öppna fjärdar kom vi så till Jurmo i ytterskärgården, en liten ö, där gästhamnen vittnar om att de bortdragande skärgårdsnäringsarna ersätts av båtutrustning. I grupper företog vi en flera timmar lång vandring över den grusiga ön, en utlöpare av "tredje stängselåsen", rand- eller ändmorän från nordost till sydväst. Vi såg "Kikarstenen", varifrån männen i byn förr i världen spanade efter säl - gräsäl och östersjövikare fanns i skärgårdshavet. Munkringarna hade kanske ingenting med munkarna på Kökar i Åland att göra, kanske spelade de någon roll vid säljakten. Vi undrade hur ljunghederna skulle bevaras. Resans i grunden andliga karaktär framgick av knäböjandet inför floristiska rariteter och vördnaden för växandet här: "t ex den lilla näbbtrampörten *Polygonum oxysperum* eller sodaörten *Salsola kali* spp. kali; för att inte tala om hänförelsen vid mötet med den fjälliga svavellaven, *Fulgensia bracteata*. Låsbräken, *Botrychium lunaria*, hälsades med ovationer. De båda senare påträffades på den på skalmärgel växande torrängen. Det lilla kapellet - nu ibland använt som bröllopskyrka - har gudstjänst endast andra söndagen i juli.

Nedanför låg öns bästa slätteräng, nu förvildad. Agneta Andersson, som visade ön för en av grupperna, berättade om hur den hade brukats. Den berättelsen visade hur det att leva på yttersta marginalen för med sig, att allt som kan utnyttjas,

utnyttjas, och att rättvisa är ett måste. Ängen indelades i 54 tegar om vardera två lieslags bredd. Byn hade fyra gårdar, och varje gård hade var fjärde teg. Så fördelad fick varje gård lika del i bättre eller sämre delar av ängen. Gräs som växte på sämre mark, fördelades i stället på 4 högar, som skulle vara lika stora. En man från varje gård kom till fördelningen, som gick till så att högarna numrerades, varpå en man ställde sig så, att han inte såg högarna. Man pekade på en hög i taget och frågade, vem som skulle ha den. Slumpen skulle alltså avgöra fördelningen.

Upplevelsen av "Brunskärs Anna"

Från Jurmo solgungade vi vidare åt nordnordväst till Brunskär, där vi fördelades på "Stora huset", "Fähuset", "Sommarstugan" o a. Vi var på en liten ö, skyttade en dunge på ena sidan men skyndade oss att för vår del ta fähuset i besittning. Sovrum och ett dagrum hade -nästan- gjorts i ordning för gästande grupper i öns gård, som inte längre brukades. I vattenkranarna fanns inget vatten, i eluttagen ingen ström - till all lycka, när man såg ett löst hängande vägguttag. Utedassen var snygga, sades det; en av oss utnyttjade karlars privilegium att direktleverera flytande kväve m m. Lena fann spannar och gick och hämtade sjövattnen i viken.

Vilken kväll det blev! I ett enkelt kök utan rinnande vatten hade värdinnan åstadkommit kokt potatis med simprom på ägg som förrätt, rotsaker, grönsaker, flundra och abborre, Mums! till huvudrätt. Så berättade värdinnan, "Brunskärs Anna", om ön och skärgården på den vackra svenska och med den pregnans och milda ironi, som vi så ofta mötte hos invånarna. Typiskt var också att hon läste dikt och sjöng för att vi skulle förstå. Hennes dotter (ett typiskt exempel på det mångsyssleri, som behövs i skärgården: Sjuksköterskeutbildad smed, som fungerade som vår lillvärdinna) spelade på pianot - hur man nu fått ut ett sådant dit. Skymningen föll, endast stearinljusen lyste upp salen. Ett gyllene ögonblick. På natten irrade lyktgubbar och hattifnattar om varandra på jakt efter bastu, buskar och tc.

På Brunsbär hamnade en gång en vinddriven, ballongfarande ingenjör André. Minnet av händelsen firas i ballongers tecken. Tecknare: Annas dotter!

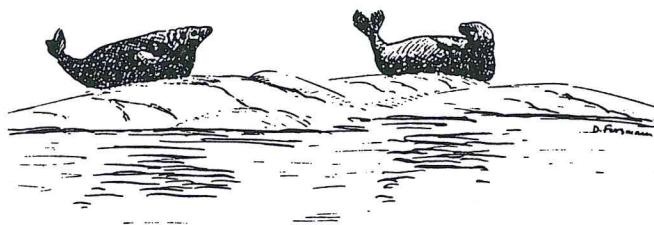
Berghamn och Boskär

Så en ny dag över soldränkta fjärdar till Berghamn för byte till Elisabeth Janssons snabba passbåt i tre omgångar till Boskär. Det guppade rejält. Så uppför stigen vid bryggan - och in i den fagraste löväng med en frodig sommarvärme. Skalmärgel gör växtligheten inte mindre frodig. Nationalparken återställer den gamla miljön med fagning, höskörd, hamling och bete, inhägnar unga askar, så att de inte förstörs av betesdjuren, iordningställer strövstig, så att man kan se hassel, vildapel, getapel och olika stadier av havets förvandling till land. Ytterligare ett gyllene ögonblick. Djuren, som nu betar på Boskär är stora köttdjur, inte den mindre ras, som tidigare användes här ute. Vi fick höra om hur man tidigare utnyttjat t o m det minsta gräsbete. Man kunde t ex låta en flicka föra får över till ett skär, där betet räckte till två timmar. Under tiden utnyttjade hon kanske tiden till stickning.

Över Gullkronafjärden till Kasnäs och Högsåra

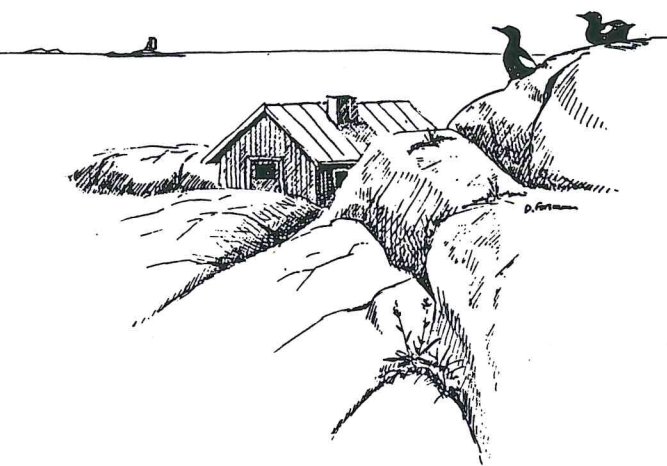
Noblesse tog hand om oss igen och fortsatte österut över Gullkronafjärden till Kasnäs, där vi måste lämna henne, av allt att döma efter ömsesidig saknad. "Det var en så trevlig grupp" sade värdinnan. Vi har henne att tacka för mycket, bl a att toaletterna var så komfortabla. Hon berättade, att hon hade burit 220 hinkar cement, innan de var färdiga.

Efter årsmöte i Blåmusslans naturum blev det taxibåt till Högsåra, en ö i innerskärgården, och övernattni ng i pensionatet, f d skola. Sedan vi hjälpligt snyggat upp oss, vankades den sedvanliga festmiddagen, svampsoppa och ett det möraste kött. Föreningens priser delades ut, tack talades och Högsårakungen berättade om hur ön förändrats: skogen skymde nu, där det varit kilometers sikt tidigare. Nu var vi vanda vid skärgårdsbornas poetiska ironi, bl a på tal om samarbetet mellan stat och fastboende: det är väl inte så många att samarbeta med. Så fick han med oss i allsång om Jungfrun på Jungfrusund - som ligger i Skärgårdshavet. På morgonen rundvandring i byn under ledning av en kvinna, som kunde levandegöra byn - och inbjöd särskilt de yngre av oss att komma dit och bo. Vi avslutade på bryggan i morgonsolen, medan hon läste en dikt om friheten att acceptera och leva på naturens villkor här ute. Söndagsmorgonens eftertanke och stillhet på Högsåra brygga - ETT GYLLENE ÖGONBLICK TILL!

Blåmusslan, Dals bruk och Labbnäs

Taxibåt tillbaka till Kasnäs, guidning av Blåmusslans naturum, fint och pedagogiskt, varnande bl a för växthuseffekten, stigande vattennivå kan bli ett hot mot kärnkraftverken!!!! stod det på en illustration. Magnifik lunch på Kasnäs restaurang följdes av busstransport till Dals bruk, varmt och lummigt med intressant bruksmuseum. Nu var vi efter två dygn av nästan total bilbefrielse åter inne på bilarnas område. Den sista kulinariska anhalten blev Labbnäs. Den f d kyrkoherdebostaden låg i söndagsfriden med utsikt över fjärden. I salongen och på terrassen bjöds vi på söndagseftermiddagskaffe med bröd. Färden gick nu till Åbo förbi trädgårdsmästerier, helåkrar och betfält!! Detta senare fascinerar åtminstone den som bor i ett område, där man tvivlar på att betor norr om Loshult lönar sig. Kulturväxter och kulturlandskap är synbarligen inte bara biologi utan också politisk ekonomi.

Reflexioner vid resans slut

Resan var slut, men några av oss gagnade eftermiddagen till att bl a se Åbo domkyrka med Karin Månsdotters grav.

Till sist två reflexioner: Var det inbillning, att landskapet påverkat de människor till att alla vara språkliga, milt men exakt ironiska och med nära kontakt med sina djupare dimensioner, inte bara kulturlandskap utan landskapskultur? Hur skall man någonsin kunna tacka alla dem som gjort denna resa sådan att den så starkt berikat oss både kognitivt och emotionellt, Annamaj Rönning och alla andra, som arbetat så hårt och gjort allt för oss, och alla trevliga medresenärer?

Vi får väl säga, som en tidigare svensk utrikesminister påstås hava sagt efter en finlandsresa:

"Vad jag kommer ihåg från denna resa, kommer jag aldrig att glömma."

Förundrade och förtjusta färdkamrater från fjärran sydöstra Sverige

Hemulen i spetsen för hatifnattarnas årsmötesexkursion. Teckning av Tove Jansson, 1949. Trollkarlens hatt.

Christer Boëthius

Ängsdagbok 1999

från Skenla hemhage i Weckla

4 April. Påskdagen högg jag ner sista storbjörken i den centrala delen av ängen. Björken ska bli ved till basningsbrasorna i höst då vi fortsätter att täppa gärdesgård i kursform.

1 Maj. Fagning med benäget bistånd från Forssa I F. Nils-Olof, Kalle med fru, Olle, Tage och jag. Vana fagare fagar fort och var klara till middan. I utbyte vill klubben låna flishuggen.

3:e Majs afton. Kvistat och kapat björken samt burit riset till komposten.

I mitten av Maj. På lite håll kunde man tro att hela ängen var täckt av någon sorts mossor, men vid närmare syning befanns det vara vårbrodd och åter vårbrodd som blommade.

27 Maj. Blommade 10 exemplar av smörboll.

30 Maj. Högg upp björkveden.

5 Juni. Ryckt den hundkex som fortfarande växer upp. Börjar på att vara blygsamma mängder, ca två knippor.

6 Juni. Efter min ängspromenad skulle jag vilja notera följande: Det är påtagligt vad man hittar svinrot och svartkämpar på nya platser i ängen, men det mest påtagliga är nog den formliga explosion som kännetecknar Jungfru Marie Nycklars utveckling. Från några få exemplar då jag började 1988 till flera tusen i dag 1999.

11 Juni. I dag på eftermiddagen tog jag emot ett studiebesök av lantbrukare från Västmanland. Man var ute på busstur i Sörmland. Researrangör var Länsstyrelsen i Västerås och reseledare var Petra Eriksson. De lyssnade artigt på vad jag hade att raspa ur mig och gjorde sedan en vandring över ängen, tittade på hamlingsträd, gärdesgård och blomster. Efter lite småprat vid gärdesgården så drog de hemöver till sin framtids ängar.

(En av deltagarna undrade hur han skulle göra för att omforma ett barrskogsparti till äng. Jag svarade att han skulle försöka att efterlikna gamla tiders skogsbete, genom att glesa ur så sakta och skapa ett luckigt skiktat bestånd. Om det fanns någon äng i bygden så kunde han hämta nyslaget hö där och lägga ut - efter att något ha markstädat - för att fröa ur. Sen använda nötkreatur i kultiverande syfte. Fortsätta att glesa

ur och så småningom övergå till slåtter på de partier där det är möjligt.

Man kunde ju tänka sig att bränna ner skogen och så börja med bete och slåtter, men jag tror det är lättare att styra ängsväxternas intåg på arenan om man tar det så sakta och framför allt om man använder sig av skogsmark som utgångsmiljö. Det man slipper är att de så kallade ohävdarterna redan är etablerade i starka bestånd, men rensa ogräs (örnbräken, tistel, högvuxna gräs, hundkex osv) måste man göra, som i all odling. Det är klart att tid kommer det att ta, men hårdvallsängar skapades väl ofta genom att skogen fick maka på sig.

Sen har ju naturligtvis markens betydelse för vilken typ av äng det går att etablera. Mager sydvänd mark med rörligt grundvatten vore ju bra. Att marken är naturligt mager tror jag är bra för att "kväveskyende" ängsväxter ska stå emot modernt N-nedfall.)

Ja detta var några funderingar orsakade av den frågvisa västanlänningen.

26 Juni. Midsommardagen tog jag mig en promenad till ängen. Jag kan inte se mig mått på blomprakten den här tiden. Satt länge och filosoferade på en sten. Då fick jag sällskap av en spillkråka, som for från stubbe till stubbe med två hungriga ungar i släptåg. Inte ofta man blir så privat med familjen "regnfågel". Lade också märke till att veketåg ökat mycket sen alla stora träd försvunnit och vattentillgången alltsedan i fjol varit riklig. Hur såg man förr på veketåg, var det foder eller ogräs?

Nåja, Ängen skiftar kappan allt efter årsmån och sen kommer jag och styr och ställer, borstar i kappan och klipper till nya mönster.

Runt **8 Juli** skallrar det då man går genom ängsskallrorna. Hög tid för slåtter om lien ska bita på det mognande backgräset. Hur ska det se ut om en månad, 8 Augusti, då vi ska ha slåtter? Så skarpa liar finns nog inte.

6 Augusti. Så var det för 3:e året dax för Länsstyrelsens slåtterkurs. Deltagarna räknades till 11 stycken och var och en hade som vanligt med sig en rysligt slö och felinställd lie och till detta inövad teknik. Trots regn under eftermiddagen så for det hem glada deltagare med vassa liar för att fortsätta öva på den rätta tekniken.

Leif tillhandahöll i år norska överarmsorv i trä, som några köpte med sig och fick på så vis en riktig ängsle där

man kan gå rak vid slåtern. Det långa orvet + kort blad ger hög skärhastighet + rakryggad gång, som passar för uthållig hårdvalls slåtter. Sen gäller det bara att hålla vasst, så går allt som en dans.

8 Augusti. Slåtter -99 lockade 31 deltagare - fyra hade inget val; de var barn. De fick en dag med bra arbetsväder, lätt mulet och en sval fläkt från sydost. Det ledsamma var bara att vår musikant hade brådmogen säd att tröska den här dan, så något gitarrspel bjöds inte i år. Men Gunilla A och hennes väninna sjöng *Uti vår hage* för oss och en (1) blyg svensk mumlade med - samme man som fick getingstick i fjol. Undrar om det har något samband, kanske är det inte så dumt med ett getingstick då och då.

Förtäringen var som vanligt, det vill säga sill och potatis, plus att Ruth hade äppelkaka och vaniljsås med sig.

Efter maten så höll Charlotte Hamilton ett litet föredrag för oss. Hennes franska väninna förstod väl inte så mycket, men säkert fick många intryck med sig ändå.

Ungefär en tredjedel av ängen blev oslagen.

Eftersom jag skriver det här "i morgon" så kan jag säga att det regnar på höet, så troligen hamnar det på komposten i år. Tiden för hö är nämligen ute när säden mognade så fort i år. Jag måste ta tag i den skörden i stället.

"I morgon" fick jag också ett överraskande norskt besök av Nanna Ebbing och Erik Stenvik från Namdalseid. Ett lantbrukarpar på sin första semester. De hade fått pris för sina fina kulturmarker och gjorde alltså en resa för slanten, tipsade av en viss herr Ekeland. Vi vandrade genom beteshagar, allé och äng och vill ni veta vad de tyckte får ni titta i deras resedagbok.

Harald Wibergs teckning, som pryddes ett mjölkpaket för några år sedan, visar inte Weckla, men det kunde varit så.

Man kan ju tänka sig att de tyckte det var bättre hemma. Jag har ju fått återerövra något som mina föregångare lämnade för över 50 år sedan. Så förvåningen var stor när jag berättade att jag fick stöd för att skörda gräset på impediment och vägrenar osv. -Oj, sa dom, det gör ju vi ändå, utan stöd.

Jag fick i alla fall ledigt från göromålen, en fin promenad och lyssna till norskt tungomål därtill, det är jädrar i mej inte var dag.

Intressant var hur Nanna lockade på fåren då vi träffade dom i hagen. "*Peerä*", lät det som, melodiskt upprepat en fem, sex gånger, en stunds tystnad och så ny upprepning. Alltså "*peeräpeeräpeeräpeerä... .. peerä*" osv. Själv brukar jag använda ett ljudligt "*Bäää*" då djuren är på långt avstånd, annars samma som Nanna, fast jag säger "*Beesebeessebeesebeesse... .. beesse*" osv.

14 Augusti. Har i veckan som gått ägnat fritiden åt att räfsa ihop och köra bort gräset och det är fasen vad gräs det går att få av med lie om man är några stycken, det märker man då man blir ensam och ska ta hand om alltihopa.

Resterande 30 % slogs också i veckan med hjälp av lie och slåtterbalk.

25 Augusti. Använt ett par kvällar för att sätta upp elstängslet och i dag släppt på koflocken (24 stycken plus kalvar och tjur) för efterbete. Djuren blev nästan lika ystra över att komma ut på ängen, som de blir då man släpper i vall om våren, men lugnade snart ner sig och började "arbeta". I år är bärigheten bra efter den torra efter sommaren.

28 Augusti. Brutit löv till korna, mest rönn och säl, småträ och sådant som ska bort. Så är det en sak jag glömt bort att notera i dagboken. Första veckan i juli hade jag besök av Eva Viberg, journalist på Katrineholms Kuriren + en fotograf. De jobbade med en bilaga till KK, som skulle handla om Biologisk Mångfald, och publiceras under september, så jag blev intervjuad och fotograferad både fram och baklänges.

30 Augusti. Avslutat efterbetet. Den del av ängen som blev hårdast avbetad var den magraste steniga delen med inslag av bärris och ljung. (Efterbetningen har mycket stor betydelse i hävden av ängar, särskilt i renoveringsfasen.)

25 September. I dag fick korna återvända till ängen, för lite har det ju växt på tre veckor, men mest för att den ihärdiga torkan givit betesbrist och jag måste skava rätt på det som går, men också för att det är intressant att utsätta ängen för hårt betetryck, vilket nog ofta var vanligt förr.

27 September. Efterbetet avslutat.

1 Oktober. I dag var det dags att fortsätta med gårdesgården. Leif och jag kunde räkna in 16 deltagare, så det blev tidvis lite trångt och många åsikter om hur det skulle täppas. Men jag tror alla som ville fick prova på och vi kunde lägga 11 nya hot till fjolårets bygge. Mulet och uppehåll, lika med täpparväder, som övergick i regn när det var dags att gå hem. Vi kom överens om att även i år ha en uppföljningsdag.

4 Oktober. Plockat bort elstängslet.

9 Oktober. Uppföljningsdag på gårdesgårdsbygget. Denna vackra och soliga höstdag samlades 7 karlar och 1 pöjk för att täppa vidare. (Karlarna voro: Ove ängvaktare Axelsson, Adam kobonde Lewenhaupt, Olle pensionist Holmberg, Rolf nyhåstägare Olsson, Anders östgöte Larsson med sonen artige Markus, samt Leif gräsRooth och jag ängabonde Christer.) Ove höll med kaffebröd och jag med falukorv och öl. Dagen bjöd på trevlig samvaro, arbetsgemenskap och kulinarisk variation. Ove menade att man borde inta alla måltider på detta sätt, alltså i det fria vid öppen eld.

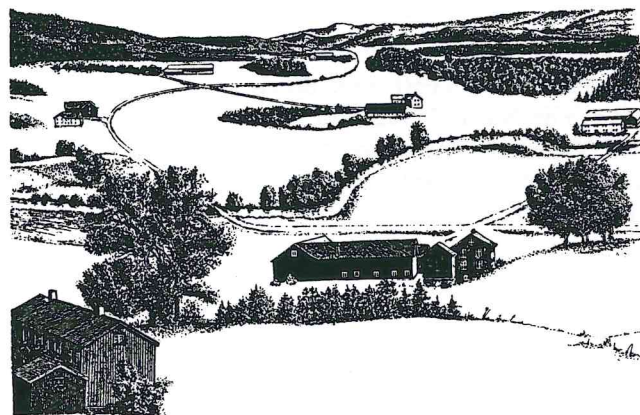
Men vi icke bara åt, utan arbetade också och hunno 20 nya hot, så nu är bara åtta kvar på etapp 1. Etapp 2 tänks att byggas i rågången till Wijks ägor. Gårdesgården kommer att ge ängen en magnifik bakgrund och historisk prägel.

17 Oktober. Dragit undan riset som blev efter lövtakten, samt slagit isär komockor. Borde vara bra träning för golfare. Är mockan mogen och man får in den rätta träffen, så räcker det med ett slag, ett så kallat "shit in one". Fast jag lade märke till en sak. Det var ett fasligt liv i mockorna. Larver och maskar av allehanda slag, som naturligtvis tvärdog då jag kom, så jag sparade mockorna som låg under björkarna.

20 Oktober. Jjjah, nu är gårdesgården fas 1 färdig. Ove och jag täppte i dag de resterande åtta hoten. Vi använde rejält kokta vidjor och bara en av 35 brast för oss. En 72 hot lång gårdesgård finns nu att beskåda för den som har vägarne förbi.

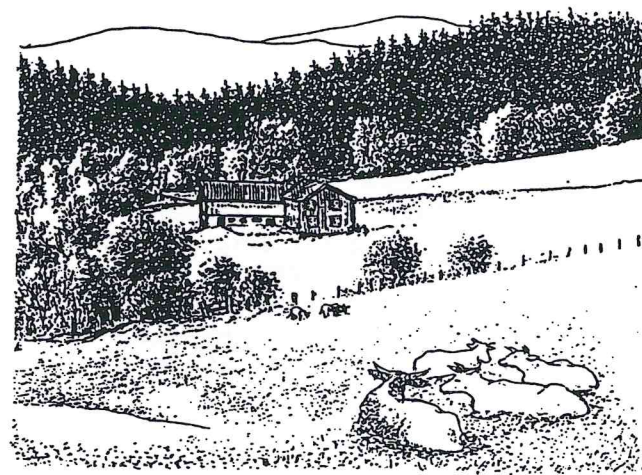
1 November. Jaha, rimligen borde ängsåret vara till ända nu. En så flott avslutning som i fjol blir det inte så ofta, utan vi får nog vänta till Lucia med glöggen.

Efter detta, det 12:e året av ängsbrukande vill jag tacka alla som varit med och arbetat ideellt. Jag är imponerad av att så många kommer när jag bjuder in till slätter eller ber om hjälp med fagningen. Utan all denna idealitet hade det nog aldrig blivit någon äng.

Landskapet i Trøndelag, hemma hos Ebba och Erik, är i hög grad präglad av lantbruket. Hällristningar, gravhögar och byggnader berättar om hur länge det varit brukat. Man talar om fjäll-, skogs- och dalbygder samt fjordbygder och kustbygder.

I Nord-Trøndelag arbetar Kulturlandskapsgruppen för förståelse av att kontinuitet i lantbruket är viktig för bevarande av landskapets biologiska och historiska mångfald.

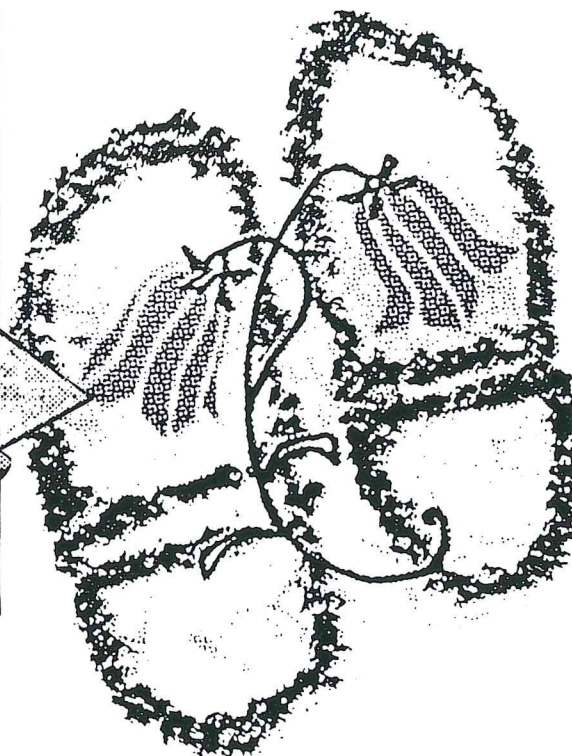
Kulturlandskapsprisets syfte är att sätta fokus på de närings- och samhällsmässiga värden, som kulturlandskapet representerar. Gården Bjørg, som Nanna och Erik äger, har betesmarker med kärlväxter och svampar, som vittnar om en lång traditionell hävd. På gården finns även gravhögar och andra förhistoriska lämningar.

Nannas och Eriks omsorg om gårdsbrukets natur- och kulturhistoriska värden motiverade till priset.

Erik Stenvik och Nanna Ebbing fick den nordtrønderske kulturlandskapsprisen 1998. Blåkklockan, som spirar ur fotspåren, visar sambandet mellom hävd og mångfald.

Holme Foto

Nanna Ebbing og Erik Stenvik

Reise gjennom det svenske kulturlandskapet

Bruk av reisestipend knytta til Kulturlandskapsprisen 1998: Etter å ha vurdert ulike reisemål besluttet vi å velge Sverige. Tidspunktet ble bestemt ut fra gårdsdrifta, og når fravær / avløsning var mulig.

Vi tok på forhånd kontakt med flere personer i Sverige med interesse for og kunnskap om kulturlandskapet, mellom disse var Kelvin Ekeland, redaktør for "Lommen", og Gunnar Arnborg, en av forfatterne til boka "Mulens marker". Gjennom deres velvillige bistand fikk vi på forhånd kunnskap om gårder det kunne være aktuelt å oppsøke i ulike deler av Sverige.

I tidsrommet 5. til 14. august kjørte vi 3400 km. Vi valgte å unngå de store ferdselårene, og foretrakk i stedet side- og bygdeveier.

Vi kjørte inn i Sverige gjennom Härjedalen og derfra østover til Hälsingland. Deretter ned langs kysten til Södermanland og Småland. Derfra tvers over midt-Sverige til området ved Göteborg, opp gjennom Skaraborgs län, Falbygden, Dalarna og til slutt Jämtland. Undervegs oppsøkte vi gårder, museer og kulturminner.

Selv om turen var i lengste laget i forhold til den tid vi hadde til disposisjon, slik at vi ikke kunne tillata lange opphold undervegs, svarte den i høy grad til våre forventninger og ga et godt bilde av mangfoldet og den store variasjonen i det svenske kulturlandskapet.

Fra turen har vi mer enn hundre lysbilder og femti papirbilder. Om det skulle være ønskelig står vi til tjeneste med nærmere informasjon om turen.

P.S. Till dem som læst Christer Boëthius ängsdagbok och undrar över vad Nanna och Erik tyckte om besöket hos honom, kan redaktören ge ett citat från ett handskrivet tillägg till den "officiella" reseberättelsen.

"Vår visitt hos Christer Boëthius var i alle vellykket. Et interessant møte med mannen og engen bakom "Engsdagboken".

Kerstin Pettersson

Samisk etnobiologi Symposium i Jokkmokk

Det är trettioåttio år sedan jag senast var i Jokkmokk. Det enda jag känner igen är Bio Norden, gamla delen av museet Åjtte och Samernas folkhögskola (som har bytt färg). Samhällets struktur har jag däremot glömt. Var ligger centrum?

Nu hade jag inte mycket tid att ränna på byn: jag var på symposium om Samisk etnobiologi, arrangerat av åjtte, projektet Etnobiologi i Sverige, Linnésamfundet Polcirkeln, Luleå tekniska universitet och Centrum för Biologisk mångfald (fritt översatt från det engelskspråkiga symposieprogrammet).

Symposiet ägde rum 17-19 juni i somras och får väl åtminstone delvis ses som en biprodukt till projektet med ett planerat bokverk om svensk etnobiologi. Det hade formen av en tät ström (18 stycken!) korta föreläsningar under torsdagen och större delen av fredagen. Hugade föreläsare hade själva fått föreslå sina ämnen, som därefter sorterats upp i huvudgrupper: Etnobiologi i Norden, Samerna och djuren, Samerna och växterna, Samerna och landskapet samt Bevarandet av samisk etnobiologi. Föreläsarna kom från institutioner i Sverige och Norge. Föredragen hölls på svenska eller norska och sammandrag av de flesta förelåg på engelska.

Metoden att låta talarna själva välja och avgränsa sina ämnen gav naturligtvis engagerade föreläsare och intressanta perspektiv somannars knappast hade tagits upp., men den medförde samtidigt att en del aspekter inte alls berördes. arrangörerna hade t ex inte lyckats förmå någon att tala om något så centralt som samisk slöjd - men det var en brist som rätt väl kunde avhjälpas i Åjttes museibutik alldeles utanför föreläsningssalen.

Naturlandskap saknas

Tibet hade en naturvårdslagstiftning redan 1640 under femte Dalai Lama, berättade inledaren Jan-Olov Westberg, och fortsatte med att hävda att det inte finns några naturlandskap: - Jag kan gå in var som helst i norra Skandinavien - ge mig två timmar och jag hittar spår av mänsklig verksamhet. (Ungefär samma sak hävdade dagen därpå Rolf Kjellström från Nordiska museet.)

Ingvar Svanberg, som i vanliga fall är knuten till Institutionen för östeuropastudier i Uppsala, presenterade sig som en exposé över etnobiologi inte bara i Norden: klädd i skjorta och jacka av siden, med plånbok av ålskinn och slips "av någon utrottningshotad art från Isle of Man". Termen etnobiologi lancerades 1944, men redan 1895 talades om etnobotanik (i Chicago). Själva forskningen är inte ny. Man kan erinra om Olaus Magnus på 1500-talet, Peder Claussøn Friis och Johannes Schefferus på 1600-talet och Olof Broman och Carl von Linné på 1700-talet, många andra att förglömma. På 1800-talet tog kulturforskarna över. Centrum för Biologisk Mångfald i Uppsala bildades 1997.

Björn. Teckning: Hans Andersson.

Carl Linnæus avnjutande kvanne 1732. Teckning Ylva Eklund

Kvannens kunskapssystem och barktäkt i ortnamn

Sen fick vi bl a höra Louse Bäckman, professor emeritus i religionshistoria, berätta om björnriter bland samerna, Kjell-Åke Aronsson från Fjällforskningsinstitutet om användningen av *Rumex acetosa* (ängssyra) och Håkan Tunón (CBM) om djur i samisk medicin (där en av de mer bisarra huskurerna mot stamning bestod i att man daskade till ungen i ansiktet med rå renlever). Phebe Fjellström, professor emeritus i etnologi benade med sedvanlig brio ut de motstridande uppgifterna runt *Angelica archangelica* i ett föredrag med undertiteln "Fjällkvannens kunskapssystem och terminologi": nyckeln är att kvannen är tvåårig med olika termer knutna till olika utvecklingsstadier. Olavi Korhonen från Samiska institutionen i Umeå gjorde en likaledes spännande utflykt bland de språkliga bevisen för samisk barktäkt i ortnamn och naturnamn och Kenneth Awebro presenterade den nu bortglömde och opublicerade linnélärjungen Lars Montin. Mycket annat att icke förglömma men hoppa över i detta sammanhang. Det sista föreläsningsspasset formades - givetvis - till en skildring av samernas situation i kläm mot nutida näringspolitik, ett ämne som lätt får en, som mellansvensk, att känna sig naiv.

Minnesvärd myggvandring och nya vyer

Själva symposiet avslutades på fredagen med en kort exkursion efter vägen mot Messaure och Nattavaara till Killingholmen, där Inga-Maria Mulk demonstrerade fångstgropar och andra gropar som hon undersökt arkeologiskt.

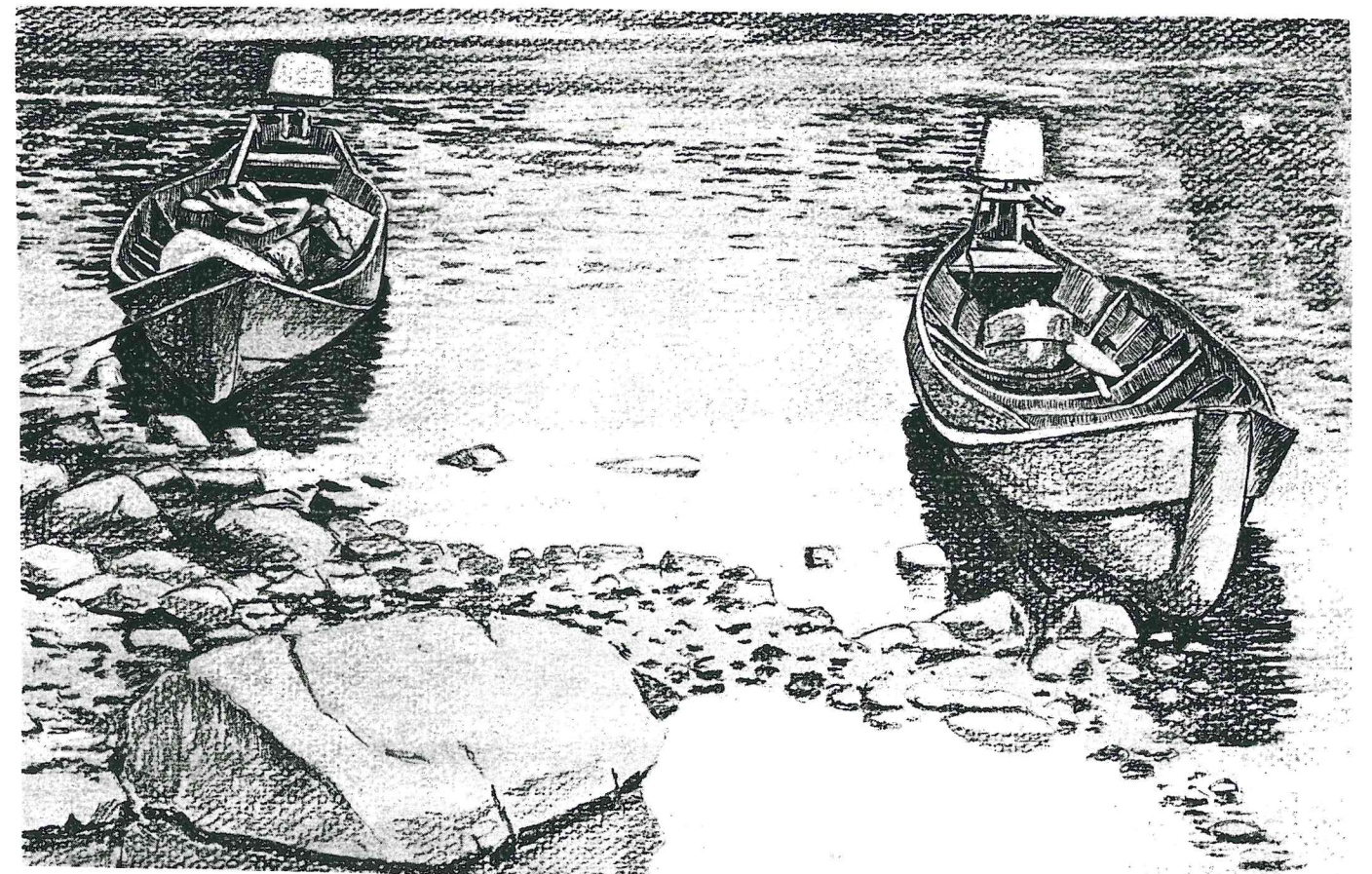
Lördagen den 19 juni ägnades åt en heldagsexkursion till Kvikkjokk under ledning av den sakkunniga trion Kjell Lundholm (f d landsantikvarie m m i Luleå), Bengt Rosén (f d chef för Åjtte, nu på Skansen) och Kenneth Awebro (docent i historia och teknikhistoria i Umeå). Den gynnades av lämpligt var lämpligt väder och omfattade så varierande objekt som samiska bodar vid Tjåmotis, fångstgrop vid Vareloukta, vattenfallet Brudslöjan vid Köpenhamn (klättrövning för deltagare med bättre kondition än undertecknad) och kyrkan i Kvikkjokk.

En kombinerad båtfärd och myggvandring i Kvikkjokks delta var en minnesvärd upplevelse - dels botaniskt, dels som minirysare för den som har dåligt lokalsinne. En skvaltkvarn vid Björkudden/Granudden förgyllde återfärden.

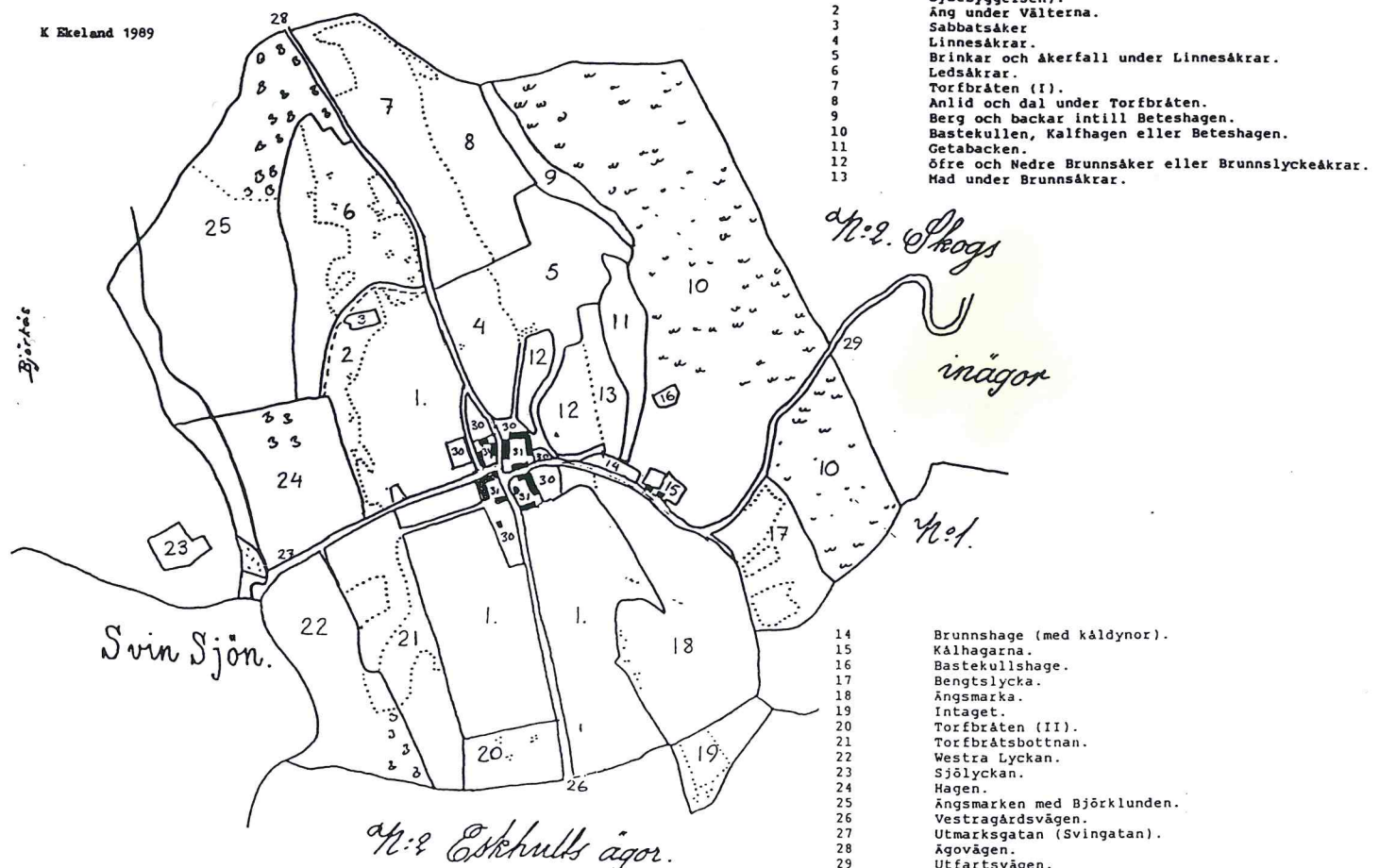
År 2000

Till dem som gärna hade velat vara med på denna försommarbegivenhet i Lappland finns det lite tröst att ge: de många föredragen kommer så småningom att ges ut i bokform. Och ett nytt etnobiologiskt symposium kommer att hållas i mitten av juni år 2000, en smula lättåtkomligare (och myggfriare) på Julita i Södermanland, nära Katrineholm. Gåtfulla öar i Hjälmarens nämns i planeringen...

(Se sidan 28!)

Teckning av Hans Andersson, *1934.
Har i tretton år varit chef för Jokkmokks museum.

Eiler Worsøe

Äskhult - et lille studium i træer i Hallands gamle landbrug

Indledning

Når man ønsker at udrede landskabets og landbrugets historie omkring den gamle landsby Äskhult i Förlanda sogn i det nordøstlige Halland nær grænsen til Västergötland, støder man på den samme hindring som i Danmark, nemlig at folk sjældent beretter om det, som de finder selvfølgeligt. Særligt i Danmark, men åbenbart også i Halland, er kortene heller ikke gamle nok, og ofte oplyser de slet ikke om de ting, vi gerne vil vide.

I tilfældet Äskhult, hvor hensigten er at skaffe grundlag for autentisk genskabelse af et oprindeligt landbrug og dets landskab, forekommer kravet om dokumentation væsentligt. Det kan kilderne ikke klare. De er kun i stand til at vise hovedlinier og principper, men desværre ikke meget konkret. Derfor når man kun til en sandsynliggørelse af forholdene, hvilket da også har sin interesse.

Spor og tolkning af spor i landskabet kunne være en anden indgang til fortidens landskab. Ekeland (1995) har i en rapport om indhøstning af løvhø og beskrivelse af egnens hamlede træer, som han har udarbejdet for länsstyrelsen i Hallands län, samlet mangfoldige oplysninger med grundlag i en række referencer.

Områdets tilstand i 1700-tallet

De trykte, gamle kilder må, skønt de er få, først holde for. Dertil kommer andre forfatters gengivelser af trykte såvel som af utrykte kilder. Det kan tilsammen supplere vort billede af Äskhults område 2-300 år tilbage i tiden.

Anders Tidström ytrer sig 1756. Han har rejst i Halland, Skåne og Blekinge. Han fortæller om de nordhallandske skove ved den tid, at der var skovløst i området syd for Göteborg. Tømmer fik man derfor fra Bollebygd i Västergötland 40 km borte og 25 km fra skovbygdens grænse, der åbenbart lå 15 km inde i Halland.

Der var ingen "kronoallmänninger" i Fjärås herred. I Frillesås sogn var der dog endnu bøgeskov, men den ville snart være udhugget. I Idala sogn bestod skoven af fyr, gran og dårlige ege. I Gällinge sogn var der slet ingen skov mere, siger han. Man anvendte stude som trækraft og havde derfor kun nødtørftigt foder til køer og holdt kun få får. Ager og eng lå i små skifter bag samme fælles gærde. Det vil sige, at der var enskifte eller alsædebrug overalt. På grund af mangel på træ var broer og milepæle af sten.

Barchaeus (1773) kendte egnen omkring Tjoleholm, en herregård ved Kungsbackafjorden. Godsets skove var medtaget af fri hugst, så de store bøgeskove, der havde været her, var helt ruinerede. Træet havde man brugt til salpetersydning. Overalt fandtes der risgærder af ene og andre stænger på jorddigerne helt til Fjärås. Der har åbenbart stadig været en del underskov tilbage. Ved Vallda lidt nord for Varberg var der løkker, hvor man ryddede ubrugelige buske, der voksede i indhegninger bag jord- eller stendiger. Det lyder, som drejede det sig om enghave med stævningdrift. Denne "have" tilhørte præstens avancerede landbrug, i hvilket der også var grøftet.

Bexell (1923-25) fortæller, at omkring 1818 var Gällinge og Förlanda blandt de sogne, hvor man endnu havde mere eller mindre skov tilbage, skønt Tidholm talte om, at skoven i Gällinge var borte allerede i 1756. Bexell omtaler endvidere Äskhult som en af flere småbyer og gårde "av enahanda beskaffenhet". Det betyder her, at landbrugstilstanden var stivnet og gammeldags. Han siger, at agerbruget i Förlanda sogn er svagt med utilstrækkelig kornproduktion og store udmarker med lyng. Derfor har bønderne brug for bierhverv som spinning og vævning, tømmer- og snedkerarbejde.

Malmström (1937) omtaler ensædebrug mod syd i Halland. Der var skovene intakte endnu ved år 1700. Siden gik skoven svært tilbage særligt efter 1789, hvor en beskyttende skovlov blev ophævet. Det ramt særligt bøgen, fordi skoven ikke blev tillagt værdi. Først hen i 1800-tallet fik skov og plantning betydning. Et af hans billeder viser en "skottskoglignende" sumpskov af rødel og birk.

Sjöbeck (1937) sammenknytter rodstævnede egebuske med enskiftets agre såvel i Nordskåne som i Småland og på Falbygden med skottskogen. Hele dette underskovens driftssystem går hen over de lokale dansk-svenske grænser, oplyser han. Egeskovene i Halland udgøres stort set af små lunde i indmark og udmark. Til forskel fra Jylland ser det for mig ikke ud til, at der forekommer egentlige egekrat i Halland i nutiden. Til gengæld er der mængder af mindre egelunde, som imidlertid ikke ser ud til at være opvokset af egekrat. Det samme kan ses i Västergötland i Siene sogn.

Såvel i Kinds herred i Västergötland som i det indre Halland var gødskningen dårlig og nedbøren høj, hvilket havde udvaskning af plantenæringsstoffer til følge. Sjöbecks bemærkninger har relation til perioden før storskiftet, nogle steder nok længere.

Tilsammen giver disse forfattere os en række glimt af tilstande og forhold i Halland. Til langt ind i 1700-tallet var den østlige halvdel af Halland endnu et skovland. Siden gik det tilbage med skoven som følge af hugst uden plantning. Skovene blev til lyngheder, der mod nordøst ikke lå på smeltevandsletter, og som vi derfor må opfatte som overdrev - udmark eller fælle - på bakket og dårlig bund. Tilbage blev en bræmme af skovland på en mil eller mere ind mod Västergötland.

Generelt gælder, at i 1650 var landbruget i det indre Halland som i Nordskåne, Blekinge, Småland og tilgrænsende dele af Västergötland alsæde- eller enskifte. Det regnes for et meget oprindeligt dyrkingssystem, som nogle mener at kunne føre tilbage til jernalder. Nogle forskelligheder i systemet som følge af lande- eller landskabsgrænser finder man ikke (Lindgren 1937, Frandsen 1983). Alsædebruget i Äskhult fremgår af storskiftet 1825-27.

Om de stævnede træer

Af disse udmærkede landskabsbeskrivere er det kun Sjöbeck, der oplyser noget om træernes forhold. Hamling og löväng hører efter hans mening sammen. Hvor lövängene har været bevaret længst, er chancen for at finde hamlede træer derfor størst.

Han bringer (1946) et noget upræcist kort over den udbredelse, som han selv har registreret, over udbredelsen af hamlede aske, linde, birke og "kulturpile". Han siger selv, at han ikke har været alle steder, og at hans kort derfor er ufuldstændigt, for hamling er langt mere udbredt, end kortet viser. De hamlede træer faldt imidlertid for øksen ved ændringer i jordbruget, særligt under de to verdenskrige, fordi stammerne var efterstræbte til generatorbrænde (Ekeland 1995).

Tyngdepunktet for hamlede træer er eller snarere var det indre Sydvestsverige og sydlige Østsverige til mellemste Halland, det nordøstlige Skåne og det indre Blekinge. Hamling af ask går længere nordpå end hamling af lind.

Sjöbeck formoder, at hamling i kambrosiluområdet i Västergötland er rent indført driftsform. Men i Västergötland i øvrigt ser han driftsformen som gammeldags for eksempel ved Alingsås og Borås. Vestkystlandskaberne falder udenfor blandt andet på grund af lynghedernes udbredelse. Her vil jeg tilføje, at med skovens forsvinden er det også som regel slut med skovbetingede driftsformer.

⇒ Halländsk bonad; 1800-talet. Hamlade träd i fonden.

Fra lynghedens områder taler han om "surskov". Udtrykket er dansk eller her vel skånsk. Det omfatter skov, der ikke som eg og bøg er bærere af olden. Det omfatter i Sjöbecks eksempel rødell og birk. Den slags er også kendt inden for granskovsgrænsen i Småland, oplyser han. Som nævnt har Malmström (1937) et billede af den skovtype fra Halland.

Konkret nævner Sjöbeck hamlade løvtræer fra Lugude herred i Skåne og hamlet lind fra Småland. Han omtaler fra 1500-tallets landskaber enge med såvel tømmertræer af eg som egebuske opstået ved stævning. Hamlet ask har der været i Skåne helt til nutiden, men da askens pollen ikke holder sig ret godt, ved man kun lidt om dens anvendelse førhen. I Matteröd kendte man eksempelvis tilbage i tiden såvel hamlet ask som hamlet lind. Linden blev rodstævnet og voksede op som stokke eller stænger, som vi også kender det fra Midtjylland (Worsøe 1996).

I Västergötland er der mange ældre kulturmarker, der slående minder om Skåne, særligt hvad skottskogen i skovbygderne angår. Formentlig har det samme været tilfældet i Hallands skovbygder. Jeg har således selv bemærket en omfattende ellesump og tidligere skottskog ved Viskan nær Veddige mindre end 20 kilometer fra Äskhult i et landskab, der også tilhører skovbygden.

Hamlingsspor ved Äskhult

Kulturhistorisk synes der ikke være noget til hinder for, at der kan have været hamlade træer eller skottskog i Äskhults område i gamle dage. Da kilderne intet konkret har fortalt, er der tilbage kun muligheden af at se efter spor. Ekeland har gjort det og berettet om det i sin rapport (1995). Han har fundet hamlade træer af adskillige arter en del steder i egnen mellem Lygnern og Viskan. Han forsøger ikke nogen tilbagedatering. Han er inde på, at den slags træer kan der også have været i Äskhult engang.

Vedrørende Äskhult citerer han "Hallands Landsbeskrifning Åhr 1729". Her omtales mængden af stenrøser og steder med udsivende vand i ageren. Engen var meget udstrakt og mager, men den manglede træer. Dog fandtes der bag agergærdet noget gammel, ufrugtbar eg og noget el.

Af dokumentation for træer har vi ellers kun kortet over laga skifte fra 1865/67, som i ingen måde antyder træernes karakter. Kortet fra 1827 viser ikke træer, hvilket dog ikke er bevis for, at de ikke kan have været der.

Mest nærliggende vej til at finde spor af hamling og skottskog er at undersøge nogle af de områder, der bar træer på laga skifte kortet fra 1865/67. Naturligvis kan der også være spor andre steder i Äskhults efterhånden nogett tilgroende område, men de er i hovedsagen nok borte på grund af omkalfatringer af landbrugsdriften.

I sommeren 1999 har jeg besøgt landsbyen med det formål at se efter spor. Hensigten var at sammenligne eventuelle spor med hamlings- og skottskogsrester andre steder i Sverige og Danmark med henblik på tilbagedatering.

Det, man først fik øje på, var en hamlet eg ikke langt fra parkeringspladsen. Den kunne i det højste dateres tilbage til midten af 1800-tallet. Jeg så ingen andre tilsvarende træer, der var ældre, men nok nogle yngre. Ved gårdene stod en række yngre, tilsyneladende nyligt hamlade aske, formentlig ordnet ved landskabsplejens indsats.

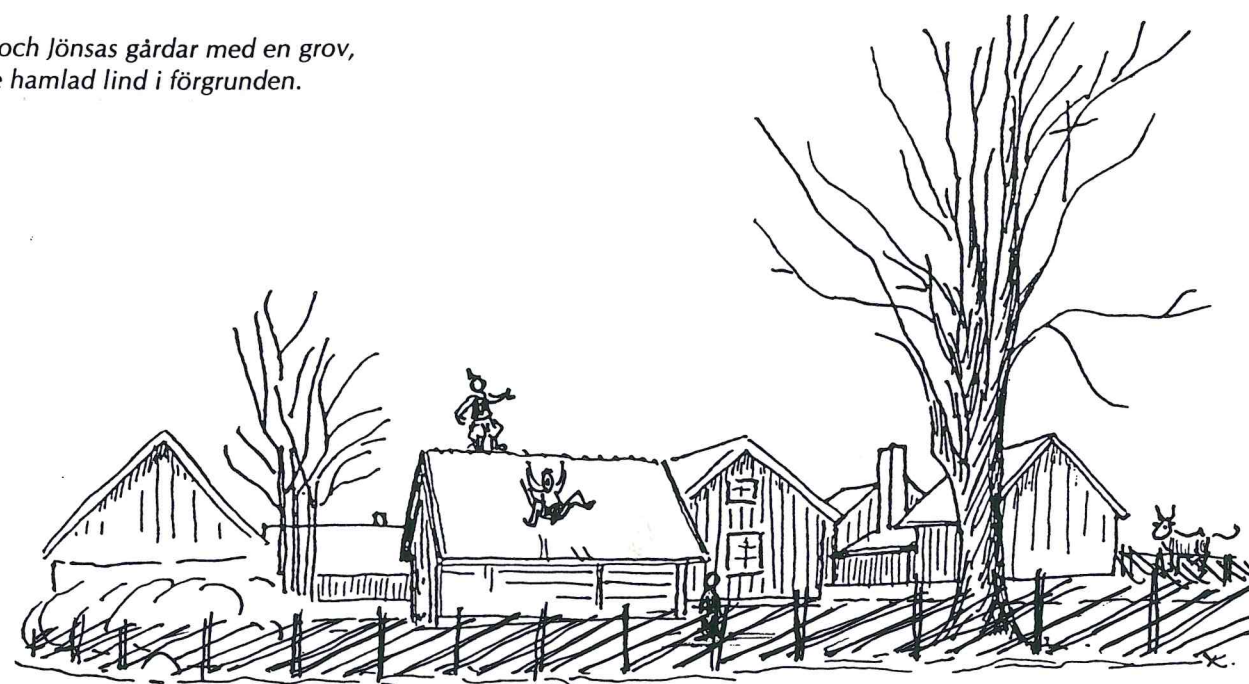
I Äskhults østende findes nord for fægangen og vejen mod Förlanda i skovkanten enkelte røser, som formentlig er spor af Sabergs åkrar og Lång åkrar. På en stor røse her ses en mangestammet eg, som har været rodstævnet adskillige ganger og hvis stammer omkranser et areal på adskillige kvadratmeter og med en omkreds på måske 10 meter. Vist gør en svale ingen sommer, men her, hvor vi ved, at byens landskab er blevet totalt forandret, tror jeg, at man kan anse egen som et spor af ældgammel sætning på roden. Enkelte lignende indicier, dog mindre markante, findes her og der.

I Hönsakärr, Djupakärns vestende og Stenäng (navne efter storskifte kortet) ses et betragteligt antal nystævnede elle. De står imidlertid ikke samlet i grupper, som de ville gøre, dersom det havde drejet sig om resterne af en gammel skottskog. Skoven østpå i Djupakärr består af blandet el og birk. De er enkeltstammede og synes fremkommet ved tilgroning af et åbent vådbundsareal i nyeste tid.

I Sloåker og Saåker på de nordvendte skråninger nord for byen og langs fægangen mod Svinsjö står en del spredte ege samt nogle omfangsrige hasselbuske. Området her ligner næsten billedet af Linnés skånske enge. En egentlig tilbagedatering er ikke mulig. Hasler af dette omfang kan opstå på langt mindre end 100 år, og egne synes da heller ikke at være ældre. På samme skråning findes desuden nogle få røser. 1865/67 kortet viser ingen træer her, men det kan skyldes, at området ikke blev opfattet som skov.

Konklusionen af disse anførte oplysninger er skønt beskeden, dog oplysende. Alene røserne og den bevarede, mangstammede eg taler dog for forekomst af, at træer har været "sat på roden". Dertil kan man føje, at når hamling ved Äskhult var kendt midt i 1800-årene, kan den vel også have været kendt tidligere, men det lader sig dog ikke bevise. De spredte ege med underskovsrester af hassel på den nordvendte skråning har en umiskendelig lighed med tilsvarende rester af træer i tidligere agre for eksempel til den forlængst nedlagte landsby Emdrup, nu forhenværende dyrehave til Frijsenborg gods i Jylland.

Göttas och Jönsas gårdar med en grov, tidigare hamlad lind i förgrunden.

Citeret litteratur:

Barchaeus, A G, 1773: Underrättelser angående Lanthushållningen i Halland. Utg. Jöran Sahlgren. I serien Svenska Bygder i äldre beskrivningar utg. av Jöran Sahlgren, Lund 1022-24, Halland III.

Bexell, S P, 1923-25: Hallands historia och beskrivning. - Halmstad (opr. udg. 1817-19).

Ekeland, K, 1995: Ta löv. -Rapport 1995-02-06 till länsstyrelsen. -Hallands län.

Frandsen, K-E, 1983: Vang og tægt. -Esbjerg.

Lindgren, G, 1937: Odlingssystemen i Västergötland före den agrara revolutionen. -Ymer 1937.

Malmström, C, 1937: Tönnersjöhedens försökspark i Halland. Medd. stats. skogsförsöksanst. h. 30, nr. 3. -Stockholm.

Sjöbeck, M, 1946: Utbredningen i Sydsvrige av toppbeskuren Lind och Ask. -Värendbygden pp. 13-30.

Sjöbeck, M, 1973: Det sydsvenska landskapets historia och vård. -Landskrona.

Tidström, A, 1756: Resa i Halland, Skåne och Blekinge. Utg. av M Weibull. Lund 1891.

Weimarck, G, 1953: Studier över landskapets förändring inom Lönsboda, Örkeneds socken, nordöstra Skåne. -Lund.

Worsøe, E, 1996: Holt Krat - en stävningsskov. -Flora og Fauna, årg. 102 pp. 211-16.

Nordiska Förbundet för Kulturlandskap

Årsberättelse för verksamhetsåret 1988

Årsmötet 1998

Detta år var det Sveriges tur att arrangera årsmötet, som tog plats i norra delen av landskapet Hälsingland, den 13 till 16 augusti. Området består av skogsbygder, som präglats av jordbruk med fäboddrift, finnbebyggelse och mindre järnbruksverksamhet. Skogen har utgjort bas för bosättning och ekonomi under alla tider. Den har använts från och med den första tidens jakt- och fiskeekonomi, fungerat som betes- och fodermarker för det boskapsinriktade jordbruket, odlats upp vid 1600-talets finska bosättning över högsta kustlinjen, använts vid böndernas myrjärnförställning och som kolningsskogar åt bruken, till sågtimmer åt de många vattendrivna sågverken och till att uppföra traktens ståtliga bondeslott. Med utgångspunkt i detta landskap belystes årsmötets teman etnobiologi och lokalbefolkningens kunskapskatt med exempel från fäbodställen, finnbygder och bruk. Både norska och svenska föreläsare medverkade.

I arrangemanget deltog ett 40-tal personer. Av dessa deltog 33 i årsmötesförhandlingarna

Årets hedersgåva gick till filmaren, journalisten och den trogne deltagaren i förbundets årsmöten Olle Berglund för hans arbete med att förmedla kulturlandskapets helhet och olika dimensioner. Diplom utdelades till fäbodbrukarna Jenny Strandberg, Olle Jonsson, Karin Sköldmark, Margareta Granér samt Ulla och Bernt Jonsson.

Förslag till en förändring av förbundets namn togs upp på årsmötet. Den av styrelsen föreslagna namnändringen från Nordiska förbundet för kulturlandskap till Nordiska kulturlandskapsförbundet (Sverige), Nordisk kulturlandskapsförbund (Norge) och Nordisk kulturlandskapsförbund (Danmark), samt i Finland och i övrigt oförändrat, godtog efter omröstning av årsmötesdeltagarna. Namnändringen måste emellertid enligt stadgarna godkännas vid två årsmöten för att vara giltig.

Direktoratet for Naturforvaltning i Norge bidrog med 50 000 NKR till årsmötets genomförande. Även Ljusdals kommun och Hudiksvalls kommun, LRF Gävleborg, Ericson Cables, Skogsvårdsstyrelsen, Hudiksvalls Bruksminnen, Milko, samt Delsbo charkuteri bidrog ekonomiskt till årsmötet.

Styrelse

Styrelsen bestod fram till årsmötet av ordförande Lisbeth Prøsch-Danielsen (N), vice ordförande Annmaj Rønning (SF), sekreterare Gunvor Gustafson (S), kassör Per Grau Møller (DK), Liisa Eerikäinen (SF), Geir Sør-Reime (N), Kurt Borella (DK), Akse Østebrot (N) och Maria Nyman-Nilsson (S).

Styrelsens kontakt på Island är Birgitta Spúr, på Färöarna Símun Arge samt på Åland Marita Karlsson.

Vid årsmötet avgick Maria Nyman-Nilsson ur styrelsen och ersattes av Cristina Prytz, Julita museer, som därmed övertog posten som svensk kontaktperson.

Styrelsen har under året huvudsakligen fortsatt arbeta med att färdigställa handlingsprogrammet, som publicerats i Lommen och som även presenterades på årsmötet. En värningsbroschyr har framställts.

Styrelsesammanträden

Personliga styrelsemöten har ägt rum vid årsmötet i Hudiksvall den 12 augusti 1998. Ett arbetsgruppmöte ägde rum i Stockholm den 25 april med ett påföljande styrelsemöte per telefon den 28 april. Ytterligare ett telefonstyrelsemöte skedde den 18 november 1988.

Medlemsantal

Antal medlemmar för 1998 redovisas i bokslutet.

Lommen

Tidskriften Lommen har under året utkommit med endast ett nummer - nr 21 i maj.

Nordisk Bygd

Under året utgavs den försenade Nordisk Bygd nr 10 från årsmötet 1995 i Finland med tema "Parker och trädgårdar i Norden".

Övriga publikationer

Nordiska förbundet för kulturlandskap framställde under året en skrift om fodermarker och lador i norra Sverige, kallad "Ladornas land". Skriften utgavs i samarbete med Hälsinglands museum och Jordbruksverket och ingår i verkets skriftserie "Markernas mångfald".

Båda ansökningarna från förbundet till svenska Jordbruksverket om medel från miljöstödsprogrammet gällande 1998, för att framställa och publicera informationsskrifter avlogs. Skrifterna skulle behandla byggnader och biotoper i de norrländska landskapen, respektive jordbrukslandskapets trädgårdar.

Kursverksamhet, seminarier mm

Representant för NFfK deltog i den årliga Fäbodriksdagen. Seminariet hölls i Ånge, Medelpad. Förutom ett stort antal fäbodbrukare från norra Sverige medverkade bl a Riksantikvarien, samt medarbetare vid Naturvårdsverket och Livsmedelsverket.

Den 2 sept. 1998 deltog representant för NFfK i en diskussion på Riksantikvarieämbetet om en "Långsiktigt hållbar utveckling av landets fäbodmiljöer".

Flera styrelsemedlemmar deltog i "The Permanent European Conference for study of Rural Landscape" 17-11 sept 1998.

Remissvar och yttranden

NFfK har fungerat som remissinstans för Riksantikvarieämbetets förslag till bevarandeplan för fäbodarna i Sverige och den 10 maj 1998 lämnat ett svar där framförallt fäbodarnas många varianter, både vad gäller marker och byggnader, framhålls som viktiga att beakta vid den framtida planeringen. NFfK har den 19 mars 1998 yttrat sig över Riksantikvarieämbetets förslag till handlingsprogram för en långsiktigt hållbar utveckling för skogens kulturmiljövården.

NFfK har den 22 jan. 1998 yttrat sig över Tanumområdet i Bærum kommun i Norge.

I förbindelse med årsmötet sändes den 6 sept 1998 ett brev till den svenska regeringen angående uppföljning av Konventionen för Biologisk Mångfald från 1994 artikel 10.

NFfK har även yttrat sig över och gett synpunkter på svenska Skogsstyrelsens förslag till inventering av jätteträd.

Övrigt

Medlemsskap i Industrihistoriskt forum söktes den 25 april 1998.

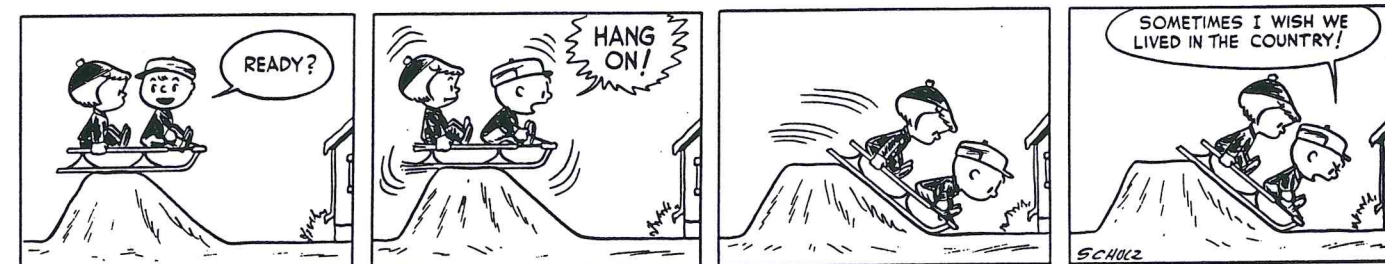
Representant för NFfK har deltagit i en konferens i Århus 4-7 maj 1998, "Settlement and landscape", som anordnades av forskargruppen "Bebyggelse och landskap", där fem olika temata utgående från ett arkeologiskt forskningsprogram behandlades.

Vidare har representanter för NFfK deltagit i symposiet "Middle European Symposium of the Small Town" 24-27 sept 1998 i Murau i Österrike, samt i en internationell konferens i Ljubljana 1-3 okt 1998, "European Mountain Convention", anordnad av "Euromontana", en sammanslutning för att främja utvecklingen i de europeiska bergsområdena.

Gunvor Gustafson

Gunvor Gustafson
sekreterare

SNOBBEN eller KNØTTENE

Först hette serien "Li'l folks", sedan "Peanuts". Pappa var Charles M Schulz. I Norge döptes serien efter ungskaran. I Sverige fick den namn efter hunden. I USA hette hunden Snoopy. Nu har alla gått i pension. Den 4 januari lade Schulz (född 1928) undan penna och pensel efter 50 år med serien.

Huvudpersoner är Snoopy [Sniff] och Charlie Brown [Karl (Kalleponken), Baltus]. Charlie är Charles Monroe som barn. Snobbens förebild är en fläckig pointer som Charles lekte med.

Jag lever på mina minnen har Schulz sagt. I serien speglas min barndom, mina fantasier och min klara syn på världen. Jag hade blivit författare om jag skrivit bättre. Jag hade blivit reklamtecknare om jag ritat bättre. Jag hade inte alls sysslat med serier om jag varit klyftigare.

Vi tackar Snobben & Co med ett citat från en recension av boken: "Snobben, flygaräiset":

"Varje skottsalva, mot Snobbens Sopwith Camel och f d hundkoja är en fullträff som mejar ner en lång rad romaner, filmer och biogglböcker. [...] Då och då låter Schulz sin hjälte säga "markpersonalen" på ett sätt som mycket tydligt markerar de "naturliga" klassgränserna inom det militära. Eller ännu tydligare, när Snobben susar fram över skyttegravarna i sin Sopwith Camel: "Infanterister uppskattar när man vinkar till dom".

Snobben och Karl 1950

Nordiska Kulturlandskaps förbundet

Årsmöte den 4 september 1999 i Kasnäs, Finland

Närvarande: 41 deltagare.

Mötets öppnande

Ordförande Lisbeth Prøsch-Danielsen öppnade årsmötet genom att hälsa de 41 deltagarna välkommen.

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två protokollsjusterare.

Årsmötet valde Lisbeth Prøsch-Danielsen till mötesordförande, Cristina Prytz till mötessekreterare och Christer Boëthius och Håkan Slotte till protokollsjusterare.

2. Godkännande av dagordningen.

Lisbeth läste upp dagordningen. Det har inte kommit in några punkter under övrigt till styrelsen. Mötet godkände dagordningen.

3. Styrelsens årsberättelse från 1998.

Då sekreterare Gunvor Gustafsson var frånvarande blev årsberättelsen uppläst av Kelvin Ekeland. Mötet fann ett par saker som bör ändras. På sid 2, under punkten Nordisk bygd, ska meningen om Nb nr 12 tas bort, då den kom ut under 1999. På sid 3 under Övrigt ska RAÄ strykas. Årsberättelsen godkändes sedan.

4. Information och meddelanden.

Hedersgåvan kommer inte delas ut i år, då det var svårt att plocka ut en person som skulle vara förtjänt av mer än andra.

Diplomen går i år till Maria Sjöberg och Elisabeth och Åke Jansson. Forststyrelsen får ett särskilt diplom där de tackas för hjälpen med arrangerandet av NFfKs årsmöte i Skärgårdshavet.

Kerstin Petterson har representerat NFfK under det nordiska symposiet "Samernas relation till landskapet, växterna och djuren - samisk etnobiologi" som hölls i Jokkmokk den 17-19 juni 1999. Kerstin kommer att skriva en artikel i Lommen om seminariet.

Värvningsbroschyren är färdig på alla språk och utskickad till flera. Nu kommer den ändras på nytt efter namnändringen och för att få rätt adress i de länder där man bytt kontaktperson. Broschyren kommer att skickas ut till medlemmarna så fort som möjligt.

NFfK har arrangerat en exkursion till Orkneyöarna under sommaren 1999, den 24-30/7. Med påturen var 18 medlemmar och resan var mycket lyckad. Mariella Lindén kommer att skriva ett referat om resan i Lommen. Arnvid Lillehammer arrangerade turen och tackas varmt av förbundet.

Den 14:e kursen i "Lien och slätterängen" har arrangerats i Ödenäs i Västergötland i Sverige den 22-25/7 1999. NFfK är medarrangör av kursen.

Under 1999 har NFfK yttrat sig i följande:

Angående ett nytt regionalt skjutfält för försvaret på Östlandet, Norge, Gråfjället i Hedmark. NFfK har speciellt pekat på de värden som är knutna till finnbebyggelsen och det landskap som hör till.

Yttrande över Jordbruksverkets förslag till ett Nationellt program för växtgenetiska resurser. Kelvin Ekeland läste upp yttrandet och berättade om programmet.

NFfK har givit en intressedeklaration till ECP (European Cultural Paths) som är ett Rafaelfinansierat projekt med deltagare från fem länder, Norge, Sverige, Danmark, Tyskland. Projektet arbetar med att förmedla bronsålderns kulturlandskap.

5. Ekonomi.

Per Grau Möller presenterar ekonomin inom NFfK. I stora drag kan man väl säga att ekonomin är god just nu, men Per förväntar sig att ekonomin kommer att se lite sämre ut nästa år. Detta beror främst på att vi har större kostnader framför oss, som tryckning av Nordisk bygd och Lommen som har släpat efter lite. Medlemsantalet har sjunkit något, vi har förlorat ca 20 medlemmar från i fjol. Alla medlemmar uppmanas arbeta mot denna trend.

6a. Skriftlig revision.

Kelvin Ekeland läste upp revisorernas brev. Revisorerna Björn Molitor och Olof Stroh föreslår att årsmötet ska ge kassören ansvarsfrihet och tackar Per för det fantastiska arbete han har gjort under sina 8 år som kassör. Årsmötet godkände räkenskaperna.

6b. Styrelsens ansvarsfrihet. Rent bokslut, ekonomi och årsberättelse.

Årsmötet godkänner och beviljar styrelsen ansvarsfrihet.

7. Val av ny ordförande på två år.

Valkommittén representerades av Marita Karlsson. Valkommittén föreslår Arnold Samuelsson som ordförande efter Lisbeth Prøsch-Danielsen. Arnold bor i Kalmar, Sverige. Årsmötet valde Arnold Samuelsson till ordförande på två år. Årsmötet tackar Lisbeth för sin insats och hälsar Arnold varmt välkommen!

8. Val av styrelsemedlemmar.

De styrelsemedlemmar som ska avgå eller väljas om idag är: Per Grau Möller, kassör och kontaktperson Danmark. Geir Sør-Reime, kontaktperson Norge. Cristina Prytz, kontaktperson Sverige. Liisa Eerikäinen, kontaktperson Finland.

För de närmaste två åren valdes:

Anders Myrtue, kontaktperson Danmark.

Steinar Sørli, kontaktperson Norge.

Cristina Prytz, kontaktperson Sverige, återvaldes på två år.

Liisa Eerikäinen, kontaktperson Finland, återvaldes på två år.

Årsmötet tackade Per för 8 år som kassör och Geir för 6 år i styrelsen och för deras tid som kontaktpersoner samt hälsade Anders och Steinar välkommen!

9. Val av revisorer och revisorsuppleanter.

Revisorerna Björn Molitor (S) och Olof Stroh (S) återvaldes av årsmötet.

Suppleanten Gerd-Birgit Tjomsland (N) återvaldes.

Suppleanten Anders Myrtue (DK) avgår och ersattes av Per Grau Möller (DK).

Årsmötet tackade Anders och hälsade Per välkommen som suppleant.

10. Val av medlemmar till valkommittén.

Valkommittén återvaldes i sin helhet.

Ann Norderhaug (N), ordförande.

Eiler Worsøe (DK)

Roger Svensson (S)

Marita Karlsson (SF)

Årsmötet tackade valberedningen för det arbete de lagt ned och för att de valt att stanna kvar ännu en tid!

11. Medlemsavgiften för år 2000.

Kassören Per Grau Möller föreslog att årsavgiften ska vara den samma som i fjol. Årsmötet beslöt att årsavgiften ska vara oförändrad.

12. Stadgeändring: Namnändring.

För att stadgarändringen ska vara giltig måste den tas upp i två årsmöten i rad, förra året i Hälsingland röstade majoriteten för en namnändring.

Namnändringen innebär att i;

Sverige ändras namnet från Nordiska Förbundet för Kulturlandskap till Nordiska kulturlandskapsförbundet (NKF). Danmark ändras namnet från Det Nordiske Kulturlandskabsforbund till Nordisk kulturlandskabsforbund.

Norge ändras namnet från Nordisk forbund for kulturlandskap till Nordisk kulturlandskapsforbund.

För Finland och övriga länder ändras inte namnet.

Årsmötet röstade och resultatet var en emot ändringen, 28 för en ändring och 8 blanka röster. Härmed har NFfK bytt namn till Nordiska kulturlandskapsförbundet.

13. Nästa årsmöte 2000 i Norge.

Punkten sköts upp till efter övriga frågor.

14. Övrigt.

Lisbeth informerade även om en forskarkonferens om det västnorska kulturlandskapet som hålls i Sogndal i Sogn den 10-11 oktober 1999.

13. Nästa årsmöte 2000 i Norge.

Årsmötet 2000 kommer att hållas på Vega i Norge. Det blir antagligen den 10-13 augusti. Tema blir Eiderfågeln rike. Akse Østebrot informerade om ön och visade mycket lockande bilder. Vega firade 10 000 års jubileum under sommaren 1999 så här finns en mycket lång markanvändningshistoria. Det finns många olika sätt att ta sig till Vega, via Oslo eller Trondheim med flyg till Brønnøysund eller med hurtigruten, båt, till Brønnøysund. De bästa priserna får vi om anmälningarna kommer in så pass tidigt att vi kan boka grupprabatt på flyget från Oslo till Brønnøysund. Vi kommer att bo på Vega på ett hotell och därifrån åka ut på exkursioner.

Maria Nyman Nilsson föreslog att styrelsen skulle fundera på lite billigare alternativ till årsmötes evenemang framöver, för att vi lättare ska kunna locka nya medlemmar.

Härmed avslutades årsmötet.

Cristina Prytz
Cristina Prytz
sekreterare

Christer Boëthius
Christer Boëthius
Protokollet justeras av

Håkan Slotte
Håkan Slotte

fredrik: förtäring

En klassisk strip av Hans Torvald Gahlin (Land 1970)

Arnold Samuelsson

Väl mött!

Jaha, så har då Förbundet valt en ny ordförande och jag har fått det stora förtroendet och äran att hålla flaggan högt.

Måste framhålla att det i viss mån kändes som en liten kupp att plötsligt bli ställd inför frågan om ordförandeskapet.

Betänketiden var kort och det var väl kanske tur det, innan jag hann reflektera över vad det verkligen innebar. Hur som helst, jag kan bara lova er att jag ska göra mitt bästa för att dels tala om att vi finns till, dels föra ut våra budskap samt inte minst försöka få medlemsanslutningen att öka.

Ett budskap är aldrig starkare än vad medlemmarna gör det till så jag hoppas att vi alla hjälps åt att arbeta för Förbundet och att marknadsföra oss.

Nu något om mig själv:

Jag heter Arnold Samuelsson, är född för så länge sedan som 1932, närmare bestämt 7 augusti. Är infödd stockholmare och en som man brukar säga riktig Söderkis.

Har en akademisk grundexamen i geografi, botanik och zoologi samt en fil.lic. i botanik. Jag har min huvudprofession inom det växtgeografiska- ekologiska fältet och då särskilt inom det äldre odlingslandskapet.

Min lic.avhandling tog upp frågor kring förändringen av vegetation och mark i samband med granens spontana invandring på tidigare naturliga fodermarker. Arbetet är från Garpenbergstrakten i Dalarna och gjordes samtidigt som jag hade en tjänst på Skogshögskolan. Meningen var att det så småningom skulle resultera i en doktorsavhandling.

Ödet ville annorlunda, eftersom jag 1964 erhöll en tjänst på dåvarande Statens naturvårdsnämnd, senare Naturvårdsverket, som deras biolog. Efter fyra år där sökte och fick jag en tjänst som naturvårdsintendent på länsstyrelsen i Kalmar, där jag ansvarade för den allmänna naturvårdens bedrivande fram till 1991 då jag tillträdde en tjänst som universitetslektor i naturresursplanering och biologi på Högskolan i Kalmar.

Jag gick i pension 1997, men då jag inte hade någon direkt längtan att lägga upp fötterna på bordet framför TV:n, och jag dessutom har blivit ombedd, har jag fortfarande en del kursmoment kvar på skolan.

Som ni ser får jag väl, med mina många år som naturvårdens tjänare, räkna mig som ett naturvårdsinventarium och jag tycker nog livet och arbetet i största allmänhet har varit vänligt mot mig. Som alla andra människor har jag naturligtvis ett liv utanför den offentliga förvaltningen.

Förutom mina intressen inom naturvetenskapen, främst botaniken, har jag stor glädje av musiken, där mitt hjärta till allra största delen klappar för jazzen. Tyvärr spelar jag inte något instrument själv och det är väl en av de saker jag ångrar idag.

Sedan ett 25-tal år tillbaka är jag också ordförande i Kalmar Naturvetenskapliga Sällskap. I övrigt har jag två utflugna barn, ett av varje kön, och är sedan ett halvår tillbaka lycklig sambo med en ny livskamrat. Som ni förstår har jag trots inträdande pension fullt upp att göra, men det ska inte hindra mig från att förhoppningsvis göra ett för Förbundet värdefullt arbete.

Arnold

Pressgrannar

Från en tidskriftkollega, den månatliga veckotidningen, Grönköpings Veckoblad (opartiskt liberal) har följande förunnats oss:

Vindkraftverket å Gökmassivet har fungerat rel. klanderfritt under en period, rapporteras från därvarande Tekniska Verk. Ha visserligen vindarna ej blåst från det vid bygghuset planerade hållet, men har denna ofullständighet emellertid eliminerats genom att i ett torn - uppfört framför vindkraftverkets propeller - inmonterats en voluminös blåsbalg, driven av en pålitlig dieselmotor; sålunda ännu en andens seger över materien!

Grönköpings Bågskytteförening ordnar vårfest å Svenssonska lyckan nästkommande påskannandag kl. 14 e.m. Följ pilarna.

Äggets form är å ett praktiskt taget fullkomligt sätt anpassad till äggets funktion, åpekar hr bat. vet. O. Åkerström i en ännu outgiven bok om våra husdjur. - Ett kubformigt ägg skulle göra hönans liv hart när outhärdligt, heter det.

Växthuseffekten hemlighålles av ortens handelsträdgårdsmästare; trots åstötning från härvarande energispar-kommission, vägrar densamme av konkurrensskäl, att uppgiva något som helst någorlunda exakt kilowattantal.

NORDISKA KULTUR- LANDSKAPS FÖRBUNDET

LOMMEN, ISSN 1102-6553 är en tidning för förbundets medlemmar.

STYRELSEN tar emot idéer och svarar på frågor om förbundet. Det går bra att kontakta vem som helst. Den som har ordet "kontakt" efter sitt namn har dock som särskild uppgift att hålla det nationella medlemsregistret aktuellt. Årsavgiften är 200 kronor eller 150 mark för enskilt medlemskap och 30 kr resp 20 mk för familjemedlemmar. Studenter och pensionärer betalar 100 kr resp 75 mk. Institutioner kan betala 800 kr eller 600 mk, vilket ger vissa förmåner.

ORDFÖRANDE

Arnold Samuelsson, Tre vänners väg 58, S-393 59 KALMAR. Tel +46-(0)480-14 216. Arbete: Högskolan i Kalmar. Tel +46-(0)480-44 62 50.

VICE ORDFÖRANDE

Annmaj Rönning, Biskopsgatan 1 bost 12, SF-20500 ÅBO. Tel +358-2-251 32 40. Arbete: Åbo landskapsmuseum, PB 286, SF-20101 ÅBO. Tel +358-2-262 04 24, Fax +358-2-235 64 91.

SEKRETERARE

Gunvor Gustafson, Sunnansjö 2534, S-824 60 DELSBO. Tel +46-(0)653-770 52, Fax +46-(0)653-770 97. Arbete: Hälsinglands museum, Storgatan 31, S-824 32 HUDIKSVALL. Tel +46-(0)650-196 12, Fax +46-(0)650-381 86.

KASSÖR

Steinar Sørli, kontakt. Arbete: Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, lantbr. avd. PB 2534, N-7734 STEINKJER. Tel +47 74 168 179. Fax +47 74 168 175. Email: steinar-g.sorli@fm-nt.stat.no

Kurt Borella, kontakt, Tornebjerggårdsvej 5, DK-3400 HILLERÖD. Tel +45 48 17 41 81. Arbete: Allerød kommune, Vassingrødvej 2, DK-3540 LYNGE. Tel +45 48 18 80 66, Fax +45 48 18 78 46.

Liisa Eerikäinen, kontakt, Vipunenvägen 14, SF-00610 HELSINGFORS. Tel +358-9-79 17 54. Arbete: Museiverket, PB 187, SF-00171 HELSINGFORS. Tel +358-9-40 50 200, Fax +358-9-40 50 211.

Anders Myrtue, Den fynske Landsby, bygningshist. afd. Sejerskovvej 20, DK-5260 ODENSE S. Tel. +45 661 313 72.

Cristina Prytz, kontakt, Wäsby gård, S-640 25 JULITA. Tel +46-(0)150-915 26, +46-(0)708-16 37 96. Arbete: Julita Sveriges lantbruksmuseum, S-640 25 JULITA. Tel +46-(0)150-912 90, Fax +46-(0)150-91 309. Email: cristina.prytz@swipnet.se

Akse Østebrot, Marie Wexelsensvei 4, N-7045 TRONDHEIM. Tel +47 73 91 86 69. Arbete: Direktoratet for naturforvaltning, Tungasletta 2, N-7005 TRONDHEIM. Tel +47 73 58 05 00, direkt +47 73 58 05 83, Fax +47 73 91 54 33, Email: akse.ostebrot@dnpost.md.dep.telemax.no

Styrelsens kontakter på Island, Färöarna och Åland är

Birgitta Spur, Sigurjón Olafsson Museum, Laugarnestanga 70, IS-105 REYKJAVIK. Tel +354 553 29 06, Fax +354 581 45 53.

Símun Arge, Föroya Fornminnisavn Hoivik, PB 1155, FR-110 TÓRSHAVN. Tel +298 10 700

Marita Karlsson, V. Skolgatan 1, SF-22100 MARIEHAMN. Tel +358-18-16 887. Arbete: Landskapsstyrelsen, PB 60, SF-22101 MARIEHAMN. Tel +358-18-25 000, Fax +358-18-17 440.

REDAKTÖR

Kelvin Ekeland, Järnvägsgatan 1A, S-171 63 SOLNA. Hålsjö 8375, S-820 64 NÄSVIKEN. Tel +46-(0)8-735 64 56, +46-(0)650-335 39, Fax +46-(0)8-978 10 42. Email kee@environ.se

Postgirokonton finns i respektive land

Danmark: 8 96 50 80 (c/o Kurt Borella)

Finland: 8 000 54-1099 421 (c/o Liisa Eerikäinen)

Norge: 080 14 51 14 32 (c/o Steinar Sørli)

Sverige: 77 52 09-0 (c/o Cristina Prytz)

